

Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20

Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa

Matti Tolvanen, Elisa Silvennoinen

Oikeusministeriö Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-675-0

ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20

Teema

Selvityksiä
ja ohjeita

Julkaisija

Oikeusministeriö

Tekijä/t

Matti Tolvanen, Elisa Silvennoinen

Kieli

suomi

Sivumäärä

70

Tiivistelmä

Selvityksen tavoitteena oli kuvata henkisen väkivallan rangaistavuuden nykytila pahoinpitelyrikoksia ja mahdollisesti muita rikoksia koskevien rangaistussäännösten perusteella sekä sitä koskeva oikeuskäytäntö Suomessa. Lisäksi tarkasteltiin, miten henkinen väkivalta on kriminalisoitu joissakin muissa Euroopan maissa ja selvitettiin näiden maiden oikeuskäytäntöä. Selvityksessä tarkasteltiin myös, miten vainoamista koskevaa tunnusmerkistöä on sovellettu. Lisäksi arvioitiin tarvetta kriminalisoida psyykkinen väkivalta.

Vainoamisen soveltamiskäytäntöä selvitettiin 1.1.2020–31.3.2022 annetuista käräjäoikeuksien ratkaisuksista. Henkisen väkivallan rangaistavuuden nykytilan selvittämistä varten pyydettiin Syyttäjälaitokselta lista 1.1.2017–31.3.2022 tehdyistä syyttämättäjäyttämispäätöksistä ja nostetuista syytteistä, jotka koskevat pahoinpitelyjä, joissa tekotapa ei sisällä ruumiillista väkivaltaa. Psyykkisen väkivallan rangaistavuutta analysoitiin muissa Pohjoismaissa ja Englannissa.

Psyykkinen väkivalta tulee Suomessa pahoinpitelynä rangaistavaksi harvoin. Vainoamisen tunnusmerkistö kattaa hyvin tapaukset, joissa tekijä ja asianomistaja eivät asu yhdessä. Mikään rikostunnusmerkistö ei kata sellaisenaan pakottavaa kontrollia, joka voi ilmetä asianomistajan toimintavapauden moninaisena rajoittamisena. Selvityksessä ehdotetaan, että rikoslakiin säädetään uusi rikostunnusmerkistö: pakottava kontrolli.

Asiasanat

rikosoikeus, henkinen väkivalta, vainoaminen, pahoinpitely

ISBN PDF

978-952-400-675-0

ISSN PDF

2490-0990

Julkaisun osoite

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-675-0>

Utredning om straffbarheten för psykiskt våld och rättspraxis i fråga om förföljelse i Finland

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2023:20	Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet	
Författare	Matti Tolvanen, Elisa Silvennoinen	
Språk	finska	Sidantal 70

Referat

Syftet med utredningen var att beskriva nuläget i fråga om straffbarheten för psykiskt våld, med utgångspunkt i straffbestämmelserna om misshandelsbrott och eventuellt andra brott samt rättspraxis i Finland i fråga om detta. Dessutom granskades hur psykiskt våld har kriminaliserats i vissa andra europeiska länder och utreddes rättspraxis i dessa länder. I utredningen granskades också hur rekvisitet för förföljelse har tillämpats. Dessutom bedömdes behovet av att kriminalisera psykiskt våld.

Tillämpningspraxisen för förföljelse utreddes genom en granskning av tingsrättens avgöranden under tidsperioden 1.1.2020–31.3.2022. För att utreda nuläget för straffbarheten för psykiskt våld begärdes av Åklagarmyndigheten en förteckning över de beslut om åtal eftergift och åtal som fattats under tidsperioden 1.1.2017–31.3.2022, som gäller misshandel och där gärningssättet inte inbegriper fysiskt våld. Straffbarheten för psykiskt våld i de övriga nordiska länderna och i England analyserades.

Psykiskt våld blir sällan straffbart som misshandel i Finland. Rekvisitet för förföljelse täcker väl de fall där gärningsmannen och målsäganden inte bor tillsammans. Inget brottsrekvisit omfattar som sådant tvingande kontroll, som kan ta sig uttryck i olika former av begränsning av målsägandens handlingsfrihet. I utredningen föreslås att ett nytt brottsrekvisit för tvingande kontroll tas in i strafflagen.

Nyckelord straffrätt, psykiskt våld, förföljelse, misshandel

ISBN PDF 978-952-400-675-0 **ISSN PDF** 2490-0990

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-675-0>

Report on the punishability of psychological violence and the case law concerning persecution in Finland

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2023:20	Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland	
Author(s)	Matti Tolvanen, Elisa Silvennoinen	
Language	Finnish	Pages 70

Abstract

The study set out to describe the current state of the punishability of psychological violence in Finland on the basis of the penal provisions on assault and possibly other offences, and to explore the related case law. The study examined how psychological violence has been criminalised in some other European countries and explored the case law of these countries. The study also examined how the statutory definition of persecution has been applied, and assessed the need to criminalise psychological violence.

To explore how the statutory definition of persecution has been applied in practice, the study examined district court decisions issued between 1 January 2020 and 31 March 2022. For analysing the current state of the punishability of psychological violence, the National Prosecution Authority was asked to provide a list of the non-prosecution decisions made between 1 January 2017 and 31 March 2022 and of the charges brought concerning assaults in which the manner of committing the offence did not include physical violence. The study also analysed the punishability of psychological violence in the other Nordic countries and in England.

Psychological violence is rarely punishable as assault in Finland. The statutory definition of persecution comprehensively covers the cases where the perpetrator and the injured party do not live together. However, no statutory definition of an offence as such covers coercive control, which may manifest itself as many kinds of limitations on the injured party's freedom of action. The report proposes that coercive control be included in the Criminal Code as a new definition of an offence.

Keywords	criminal law, psychological violence, persecution, assault		
ISBN PDF	978-952-400-675-0	ISSN PDF	2490-0990
URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-675-0		

Sisältö

1	Johdanto	8
1.1	Tutkimushankkeen tausta, tavoitteet ja aineistot	8
1.2	Istanbulin sopimus ja henkisen väkivallan kriminalisoinnin velvoite	9
1.3	Väkivallan käsitteet	12
2	Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Suomen rikoslain mukaan	14
2.1	Pahoinpitely.....	14
2.2	Vainoaminen	15
2.3	Lähestymiskiellon rikkominen	19
2.4	Vapaudenriisto, pakottaminen ja laitton uhkaus	20
2.5	Kotirauhaa ja yksityisyyttä suojaavat tunnusmerkistöt	20
3	Vainoaminen ja psyykinen väkivalta oikeuskäytännössä	21
3.1	Vainoamisen tuomioistuinaineisto	21
3.2	Vainoamisen tekoapatunnusmerkistöjen soveltaminen.....	24
3.2.1	Yhteyden ottaminen.....	24
3.2.2	Seuraaminen ja tarkkailu	27
3.2.3	Uhkaaminen	29
3.2.4	Muu teko tapa.....	31
3.3	Vainoamisen muiden tunnusmerkistöjen soveltaminen.....	32
3.3.1	Toistuvuus.....	32
3.3.2	Oikeudettomuus.....	33
3.3.3	On omiaan -kriteeri.....	33
3.4	Vainoamisesta tuomitut rangaistukset	34
3.5	Yhteenvedo vainoamista koskevasta oikeuskäytännöstä	40
3.6	Pahoinpitely ruumiillista väkivaltaa tekemättä oikeuskäytännössä	41
3.6.1	Syyttämättäjättämispäätökset.....	41
3.6.2	Käräjäoikeuden ratkaisukäytäntö	43
3.6.3	Yhteenvedo pahoinpitelyä koskevasta oikeuskäytännöstä.....	45
4	Psyykkisen väkivallan rangaistavuus eräissä Euroopan maissa	46
4.1	Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Norjassa.....	46
4.1.1	Pahoinpitely lähisuhteissa	46
4.1.2	Törkeä pahoinpitely lähisuhteissa	49
4.1.3	Yhteenvedo.....	51
4.2	Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Tanskassa.....	51

4.3	Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Ruotsissa	52
4.3.1	Törkeä rauhan rikkominen ja törkeä naisrauhan rikkominen	53
4.3.2	Laiton pakottaminen	55
4.3.3	Laiton uhkaus.....	56
4.3.4	Häirintä.....	56
4.4	Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Englannissa.....	56
4.4.1	Perustunnusmerkistö.....	56
4.4.2	Soveltaminen käytännössä	58
4.5	Yhteenvedo rangaistavasta menettelystä ja psyykkisen väkivallan määritelmästä..	62
5	Toimenpidesuosituks	63
	Lähteet	66

1 Johdanto

1.1 Tutkimushankkeen tausta, tavoitteet ja aineistot

Oikeusministeriö järjesti talvella 2022 tarjouspyynnön henkisen väkivallan rangaistavuutta Suomessa ja eräissä muissa maissa käsittelevän selvityksen tekemiseksi. Tarjousten perusteella oikeusministeriö valitsi selvityksen tekijäksi Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksen. Selvityksen ovat toteuttaneet yliopistonlehtori Elisa Silvennoinen ja professori Matti Tolvanen. Lisäksi selvityksessä toimi tutkimusavustajana ON Anna Kuikka.

Selvityksen taustalla on pääministeri Marinin hallitusohjelmaan sisältyvä, syksyllä 2020 julkaistu naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma¹. Yhtenä toimenpiteenä torjuntaohjelmaan sisältyy selvitys henkisen väkivallan kriminalisoinnista ja vainoa koskevan lainsäädännön toimivuudesta.

Selvityksen tavoitteena oli kuvata henkisen väkivallan rangaistavuuden nykytila pahoinpitelyrikoksia ja mahdollisesti muita rikoksia koskevien rangaistussäännösten perusteella sekä sitä koskeva mahdollinen oikeuskäytäntö Suomessa. Lisäksi tuli tarkastella, miten henkinen väkivalta on kriminalisoitu ja lainsäädännössä määritelty joissakin muissa Euroopan maissa sekä mahdollisuuksien mukaan selvittää näiden maiden oikeuskäytäntöä ko. tapauksissa. Osana selvitystä tarkasteltiin myös, miten vuonna 2014 Suomen rikoslakiin lisättyä vainoamista koskevaa pykälää on sovellettu. Lisäksi tavoitteena oli arvioida lainsäädännön muutostarpeita erityisesti henkisen väkivallan kriminalisoinnin osalta ja antaa mahdolliset muutosehdotukset lainsäädännön nykytilan muuttamiseksi.

Selvitys on oikeustieteellinen ja aihetta on selvitetty voimassa olevan lainsäädännön, esitöiden ja oikeuskäytännön perusteella. Tavoitteena ei siten ole henkisen väkivallan tai vainoamisen tarkasteleminen yhteiskunnallisena ilmiönä tai uhrille aiheutuneiden haittojen näkökulmasta. Vainoamisen soveltamiskäytäntöä selvitettiin 1.1.2020–31.3.2022 annetuista käräjäoikeuksien ratkaisuista. Tätä varten pyydettiin Oikeusrekisterikeskuksesta kaikki tällä aikavälillä annetut käräjäoikeuden ratkaisut, jotka koskivat RL 25:7 a §:n mukaista rikosta. Lisäksi henkisen väkivallan rangaistavuuden nykytilan selvittämistä

1 Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma vuosille 2020–2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162499>.

varten pyydettiin Syyttäjälaitokselta lista aikavälillä 1.1.2017–31.3.2022 tehdyistä syyttämättäjäättämispäätöksistä ja nostetuista syytteistä, jotka koskevat pahoinpitelyjä, joissa tekotapa ei sisällä ruumiillista väkivaltaa.

Vainoamisen tuomioistuinaineistoa selostetaan tarkemmin selvityksen luvussa 3.1 ja pahoinpitelyn aineistoa luvussa 3.6.

1.2 Istanbulin sopimus ja henkisen väkivallan kriminalisoinnin velvoite

Suomessa 1.8.2015 voimaan tullut Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus)² edellyttää puuttumista psyykkiseen väkivaltaan. Sopimuksen tarkoituksena on ehkäistä ja poistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa ja saattaa tekijät edesvastuuseen, edistää kaikkien naisten syrjinnän muotojen poistamista ja luoda puitteet väkivallan uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi (art 1). Perinteisesti ihmisoikeudet ovat rikosprosessissa kytkeytyneet syytetyn näkökulmaan ja aiemmin päähuomio rikosoikeuteen kytkeytyvässä ihmisoikeuskeskustelussa on liittynyt ihmisoikeuksiin rikosoikeudenkäytön rajoituksena³. Istanbulin sopimus on ensimmäinen eurooppalainen naisia koskeva ihmisoikeussopimus ja sen tarkoituksena on puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja nimenomaan estää uhriksi joutuminen ja vahvistaa uhrin oikeuksia.

Istanbulin sopimus edellyttää väkivaltaan puuttumista muun muassa kriminalisoinnein. Suomessa vainoaminen säädettiin rangaistavaksi tämän sopimusvelvoitteen perusteella.⁴ Sopimuksen täytäntöönpanon on kuitenkin katsottu Suomessa jääneen puolitiehen.⁵ Täytäntöönpanoa seuraavan Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (GREVIO) maaraaportin mukaan Suomessa ei muun muassa tunnisteta

2 CETS No. 210. Suomessa yleissopimus on saatettu voimaan naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetulla lailla (375/2015) ja sen nojalla annetulla valtioneuvoston asetuksella naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta.

3 Pirjatanniemi 2011, s. 158; Kimpimäki 2020, s. 324.

4 Ks. HE 19/2013 vp.

5 Kimpimäki 2020, s. 331–334.

riittävästi naisiin kohdistuvan väkivallan sukupuolittunutta luonnetta ja sen erityispiirteitä.⁶ Aineellisen rikosoikeuden osalta raportissa kehoitetaan Suomen viranomaisia tutki-
maan ja saattamaan syytetoimien kohteeksi henkisen väkivallan teot sekä rankaisemaan
niistä tehokkaasti käyttämällä täysimittaisesti Suomen rikoslain soveltuvia säännöksiä.
Lisäksi GREVIO kehottaa painokkaasti harkitsemaan, että rikoslakiin sisällytettäisiin uusi
säännös, joka sopisi paremmin Istanbulin sopimuksen kehykseen eli kriminalisoimaan
teot, jotka vahingoittavat vakavasti henkilön henkistä eheyttä sopimuksen 33 artiklassa
tarkoitettulla tavalla.⁷

Yleissopimuksen artikla 33 merkitsee velvollisuutta kriminalisoida menettely, joka 1) on
toisen henkilön tahallista pakottamista tai uhkaamista, ja 2) toisen henkilön henkisen
eheyden vakavaa vahingoittamista. Tämä tarkoittaa, että henkilön on tahallaan uhattava
tai pakotettava uhria ja uhrin tulee kokea erityisen asteinen ja tyyppinen vaurio.⁸ Yleisso-
pimuksessa tai sen selitysmuistiossa⁹ ei määritellä pakottamista, uhkaamista, vahingoit-
tamista tai henkistä integriteettiä.¹⁰ Lisäksi tahallisuus on jätetty kansallisen lain mukaan
määriteltäväksi, mutta selitysmuistion mukaan tahallisuuden vaatimus koskee kaikkia
rikoksen elementtejä.¹¹

Selitysmuistion mukaan artiklan 33 säännös viittaa menettelytapaan yksittäisen teon
sijasta. Sen on tarkoitus kuvata ajan mittaan ilmenevän loukkaavan käytösmallin rikol-
lista luonnetta. Menettelyä ei ole rajattu parisuhteeseen tai lähisuhteeseen, vaan se voi
olla joko perheen sisäistä tai ulkopuolista. Sen on katsottu voivan kohdistua jopa täysin
tuntemattomaan.¹² Henkinen väkivalta usein edeltää tai esiintyy yhdessä lähisuhteessa
tehtävän fyysisen ja seksuaalisen väkivallan kanssa.¹³ Sitä voi kuitenkin olla myös muissa
tilanteissa ja ympäristöissä, kuten työpaikoilla ja kouluissa.

6 GREVIO 2019, s. 10 ja 11.

7 GREVIO 2019, s. 42, kohta 159.

8 McGorrey – McMahon 2021, s. 216.

9 Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating
violence against women and domestic violence.

10 Selitysmuistion mukaan henkilön psyykkistä koskemattomuutta voidaan vahingoittaa
eri keinoin ja menetelmillä. Yleissopimuksessa ei myöskään määritellä, mitä vakavalla
vahingoittamisella tarkoitetaan. Jotta käyttäytyminen kuuluisi säännöksen soveltami-
salaan, on siinä käytettävä pakkokeinoja tai uhkauksia. Explanatory Report 2011, s. 31,
kohta 180.

11 Explanatory Report 2011, s. 31, kohta 179.

12 McGorrey – McMahon 2021, s. 216.

13 Explanatory Report s. 31, kohta 31.

Istanbulin sopimuksen artikla 33 velvoittaa osapuolet toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että henkilön henkisen integriteetin tahallinen vakava vahingoittaminen pakottamalla tai uhkaamalla säädetään rangaistavaksi. Sopimuksen sisältämän varauman (art. 78) mukaan 33 artiklassa tarkoitettu menettelystä voidaan rikosoikeudellisten seuraamusten sijasta määrätä muita seuraamuksia. Suomi ei ole sopimusta ratifioidessaan ottanut varaumaa käyttöön, vaan se on katsonut voimassa olevan lainsäädäntönsä täyttävän sopimusveloitteen tältä osin.

Istanbulin sopimuksen hyväksymistä ja sen määräysten voimaansaattamista koskevan hallituksen esityksen mukaan yleissopimuksen 33 artiklan voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.¹⁴ Esityksessä katsotaan, että artiklassa tarkoitettu menettely tulee katetuksi ensisijaisesti pahoinpitelyn (myös lievä ja törkeä) tunnusmerkistöillä, jotka voivat soveltua myös henkiseen väkivaltaan, sillä toisen terveyden vahingoittaminen kattaa myös sellaiset teot, joiden seuraukset ilmenevät mielisairauksina tai mielenterveyden häiriöinä. Lisäksi hallituksen esityksessä katsotaan, että kun kyse on teosta, joka toteutetaan pakottamalla tai uhkailemalla, voivat sovellettavaksi tulla myös RL 25 luvun 8 §:n mukainen pakottaminen tai 7 §:n mukainen laitton uhkaus.¹⁵ Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, mitä henkisen väkivallan toistuvuus ja väkivallan käsittäminen menettelytapana pikemmin kuin yksittäisenä tekona tarkoittavat kansallisessa lainsäädännössämme tai miten nämä otetaan soveltamistilanteissa huomioon.

Maaraportissaan GREVIO totesi, että edellä esitetyt tunnusmerkistöt kattavat joitakin lähisuhdeväkivallassa usein koettuja henkisen väkivallan muotoja, mutta ne eivät ole riittäviä. Pahoinpitelyrikokset kattavat ainoastaan yksittäiset teot, mutta eivät sellaista pitkäkestoista toimintamallia, jota artiklassa 33 tarkoitetaan. Pakottamisessa ja laittomassa uhkaamisessa soveltamiskynnys on asetettu liian korkealle. Pakottamisessa edellytetään oikeudetonta väkivaltaa tai uhkausta ja laittomassa uhkauksessa vaatimuksena on aseiden käyttö. Nämä tunnusmerkistöt eivät GREVION mukaan kata useasta intensiteetiltään matalasta teosta koostuvaa menettelytapaa, joka usein liittyy lähisuhdeväkivaltaan ja jota artiklalla 33 tavoitellaan.¹⁶

14 HE 155/2014 vp, s. 50.

15 HE 155/2014 vp, s. 49.

16 GREVIO 2019, s. 41, kohta 156. Puuttuvan kriminalisoinnin lisäksi GREVIO ilmaisi huolensa siitä, ymmärtävätkö Suomen viranomaiset (poliisi ja syyttäjä) riittävästi henkisen väkivallan vakavuuden, kuten tappouhkausten yhteyden henkirikoksiin tai väkivallalla uhkaamisen eskaloitumisen fyysiseen väkivaltaan. Myös koulutuksen puutteesta jo voimassa olevien rikoslain tunnusmerkistöjen soveltamisesta näihin tilanteisiin oltiin huolissaan. GREVIO 2019, s. 42, kohta 157.

Yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä ei määritelty henkistä väkivaltaa tai eritelty niitä erilaisia tekotapoja ja väkivallan muotoja, joita tyypillisesti käytetään toisen henkilön henkiseen nujertamiseen tai psyykkiseen vahingoittamiseen lähisuhteissa tai muissa suhteissa. Tältä osin Istanbulin sopimuksen täytäntöönpano on jäänyt puolitiehen eikä henkisen väkivallan rangaistavuus yleissopimuksessa tarkoitetulla tavalla ole osa voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Suomi ei kuitenkaan ole ainoa yleissopimuksen allekirjoittanut ja ratifioinut valtio, joka katsoi voimassa olevan lainsäädäntönsä täyttävän artiklan 33 vaatimukset, mutta jonka GREVIO on arvioinut toisin.¹⁷ Syiksi on esitetty vanhan sääntelyn riittävyyden ja siten uuden sääntelyn turhuuden lisäksi puutteet henkisen väkivallan ilmiön ymmärtämisessä: lievät toistuvat teot ja niiden muodostama tekokokonaisuus ei aukea, mikäli jokaista yksittäistä tekoa arvioidaan erikseen.¹⁸ Kriminalisointi on kuitenkin vasta alku, eikä se yksin riitä, sillä tekoja ja niiden muodostamaa menettelyä on myös tutkittava ja syytettävä tehokkaasti. GREVION maaraporttien perusteella näyttäisi siltä, että maissa, joissa henkinen väkivalta on erikseen kriminalisoitu, nostetaan syytteitä ainoastaan silloin, kun henkistä väkivaltaa esiintyy joko fyysisen tai seksuaalisen väkivallan yhteydessä.¹⁹

1.3 Väkivallan käsitteet

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut vuonna 2020 väkivaltakäsitteiden sanaston, joka sisältää alakäsitteiden ja niiden määritelmien lisäksi erilaisia jaotteluita. Sanasto sisältää suositeltavimmat väkivallan vastaisessa työssä käytettävät käsitteet ja sen tarkoituksena on tukea ammattilaisia keskustelemaan väkivallasta yhdenmukaisin termein ja jakamaan ymmärryksen siitä, mitä niillä tarkoitetaan. Käsitetyön lähtökohdaksi otettiin WHO:n määritelmä väkivallasta. Sen mukaan väkivalta on ”vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista siten, että tämä kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään ja että tämä johtaa tai voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vammantapauksen syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen tai kuolemaan”.²⁰

17 Muita valtioita ovat Itävalta, Tanska, Monako ja Alankomaat. McGorrey – McMahan 2021, s. 221.

18 McGorrey – McMahan 2021, s. 223–224.

19 McGorrey ja McMahan eivät kuitenkaan saaneet selville, johtuuko tämä laajasti vastahakoisuudesta ilmoittaa, tutkia ja syyttää henkisestä väkivallasta ilman fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa vai siitä, että henkistä väkivaltaa vain harvoin ilmenee ilman fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. McGorrey – McMahan 2021, s. 225.

20 THL – Työpaperi 1/2020, s. 3 ja 5.

Väkivalta voidaan jakaa alakäsitteisiin ihmissuhteiden perusteella, jolloin erotellaan lähisuhdeväkivalta, perheväkivalta, parisuhdeväkivalta ja seurusteluväkivalta. Lähisuhdeväkivallassa tekijä ja teon kohde ovat tai ovat olleet keskenään läheisessä suhteessa. Väkivalta voi kohdistua henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen, lähisukulaiseen tai muuhun läheiseen. Perheväkivallassa väkivalta kohdistuu saman perheen jäseneen, mutta se altistaa aina kaikki perheeseen kuuluvat väkivallalle ja sen seurauksille. Parisuhdeväkivalta kohdistuu henkilön seurustelukumppaniin tai nykyiseen tai entiseen puolisoon. Seurusteluväkivalta ilmenee nuorten välisissä suhteissa ja on luonteeltaan erilaista kuin aikuisten välinen parisuhdeväkivalta, vaikka niissä onkin samoja piirteitä.²¹

Väkivalta voidaan jaotella alakäsitteisiin väkivallan kohteena olevan sukupuolen tai väestöryhmän mukaan. Tällöin erotellaan esimerkiksi naisiin kohdistuva väkivalta sekä lapsiin ja vammaisiin kohdistuva väkivalta.²² Ilmenemismuodon mukaan jaoteltuna väkivalta erotellaan fyysiseen, henkiseen, seksuaaliseen, taloudelliseen, kemialliseen, välineelliseen ja kulttuuriin liittyvään väkivaltaan sekä erilliseen laiminlyöntiin.²³ Esitetystä jaottelusta henkisellä väkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, joka ilmenee henkilön psyykkisen hyvinvoinnin tahallisenä vahingoittamisena ja se voi ilmetä esimerkiksi toisen alistamisena, eristämisenä tai kontrollointina.²⁴

Tässä selvityksessä käytetään käsitettä psyykinen väkivalta siltä osin, kun käytetyistä lähteistä ei muuta johdu. Kirjoittajat katsovat psyykkisen väkivallan olevan täsmällisempi ja siten rikosoikeudelliseen kontekstiin sopivampi käsite kuin henkinen väkivalta.

21 THL – Työpaperi 1/2020, s. 7.

22 THL – Työpaperi 1/2020, s. 7–8.

23 THL – Työpaperi 1/2020, s. 9–10.

24 THL – Työpaperi 1/2020, s. 9.

2 Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Suomen rikoslain mukaan

2.1 Pahoinpitely

Psyykinen väkivalta on nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi pahoinpitelynä. Rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaan pahoinpitelyyn syyllistyy myös se, joka ruumiillista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Terveyden vahingoittaminen on siten rangaistavaa myös psyykkisellä väkivallalla. Terveyden vahingoittaminen tekotapana soveltuu myös muuhun kuin psyykkiseen vahingoittamiseen. Tarttuvan sairauden tahallinen tartuttaminen toiseen rangaistaan pahoinpitelynä, samoin huoltajan laiminlyönti huolehtia lapsen terveydestä, riittävästä ravinnosta ja hoivasta.

Laissa ei ole määritelty psyykkisen väkivallan käsitettä. Periaatteessa mikä tahansa vahingollinen vaikuttaminen toisen psyykkiseen tilaan voi toteuttaa tunnusmerkistön. Tekotapana voi tulla kyseeseen toisen eristäminen sosiaalisesta elämästä, liikkumisvapauden rajoittaminen, uhkailu, väheksyminen, muu sanallinen piinaaminen, ylipäätään toisen pitäminen psyykkisessä alistussuhteessa tekijään. Rikosvastuuta ei ole rajattu lähisuhteisiin, vaikka rikoksen onnistuminen on yleensä mahdollista vain, jos tekijä ja uhri ovat läheisessä vuorovaikutussuhteessa. Tavallisimmin tekijänä voi olettaa olevan uhrille läheinen henkilö, josta uhri on psyykkisesti riippuvainen. Tekijänä voi tulla kysymykseen myös uhrin läheinen työtoveri tai työnantajan edustaja. Olennaista on se, että teosta aiheutuu toisen terveyden vahingoittuminen. Kyseessä on siten seurausrikos. Käytännössä rikoksen toteen näyttäminen edellyttää empiiristä näyttöä seurauksesta, yleensä lääkärinlausuntoa, jossa terveyden vahingoittuminen ja sen syy-yhteys menettelyyn on todettu.

Suomessa ei ole korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä psyykkisestä pahoinpitelystä. Yhdessä Helsingin hovioikeuden tuomiossa (6.5.2015 R 14/809) työnantajan edustaja tekijänä tuomitiin pahoinpitelystä, kun hän oli toistuvasti kohdellut alaistaan henkisesti kaltoin. Tapauksessa epäasiallinen menettely oli ilmennyt nöyryyttämisenä, julkisissa tilanteissa huomiotta jättämisenä, kommunikaation tapahtumisena sanansaattajia käyttäen lähihuoneessa työskentelevän asianomistajan kanssa, eristämisenä työtehtäviä siirtämällä ja epäasiallisena tehtävänantona sekä mitätöimisenä jopa tervehtimättä jättämisen muodossa. Tapauksessa olennaista oli työnantajan edustajan menettelyn ohella arviot syy-yhteydestä ja tahallisuudesta. Tarttuvan taudin aiheuttamisesta sen sijaan on lukuisia ennakkoratkaisuja (esimerkiksi KKO 2015:83, KKO 2015:84 ja 2021:64).

Tuottamuksellinen toisen psyykkisen terveyden vahingoittaminen voi tulla rangaistavaksi vammantuottamuksena (RL 21:10). Tässä tunnusmerkistössä ei ole rajattu tekotapaa koskemaan vain fyysisen terveyden vahingoittamista. Edellytyksenä on, että tekijän huolimattomuudesta on johtunut uhrin sairastuminen.

Psyykkisen terveyden vahingoittamiseen liittyvästä vahingonkorvausvastuusta on relevantti ennakkoratkaisu KKO 1998:67. Kuljettaessaan osittain jäisellä ja vilkkaasti liikennöidyllä tiellä vahvassa humalatilassa ja kovalla nopeudella henkilöautoa A menetti tien kaarteessa auton hallinnan seurauksin, että se suistui sivuluisussa linja-autonpysäkin levennykselle, jossa olivat jalan B ja hänen kaksi lastaan. Auto törmäsi lapsiin, jotka saivat surmansa. B:lle, joka ei saanut liikenneonnettomuudessa ruumiinvammoja, ja kotona olleelle lasten toiselle vanhemmalle C:lle aiheutui tapahtumasta psyykkisen tilan häiriintyminen. Korkein oikeus katsoi, että B:n psyykinen vamma oli A:n huolimattomuudellaan aiheuttaman liikenneonnettomuuden ennalta-arvattava ja välitön seuraus ja A oli syyllistynyt siten vammantuottamukseen, että B:llä oli oikeus saada vahingonkorvausta kipuun ja särkyyn verrattavasta henkisestä kärsimyksestä (ään.) ja ettei C:llä ollut oikeutta saada korvausta lasten kuoleman aiheuttamasta järkytyksestä johtuneesta henkisestä kärsimyksestä.

2.2 Vainoaminen

Psyykinen väkivalta liittyy läheisesti myös vainoamisen tunnusmerkistöön (RL 25:7a). Vainoamiseen syyllistyy se, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta.

Uhkausta on määritelty lain esitöissä²⁵ seuraavasti. Uhkauksessa henkilö tekee toiselle tiedäväksi, että voi tapahtua jokin uhatulle epämieluisa asia, ja että tämän asian tapahtuminen riippuu jollakin tavalla asian esittäjästä tai on hänen valtansa. Uhkaus voi kohdistua myös kolmanteen. Äitiä voidaan uhata sillä, että hänen lapselleen tehdään jotain paha. Myös uhkaus omaisuuden vahingoittamisesta toteuttaa tunnusmerkistön. Uhkauksen toistuvuus lisää luonnollisesti sen vakavuutta. Uhkan ei tarvitse olla yhtä vakavaa kuin laitomassa uhkauksessa, jossa rangaistavuuden kriteerinä on vakava vaara. Vainoamisessa uhkan tulee olla varteenotettava, mutta sen ei tarvitse olla yksittäisenä tekona vakavaa.

25 Ks. tekotapatunnusmerkkien tyyppitapauksista HE 19/2013 vp s. 50–53. Ks. tunnusmerkistön tulkinnasta myös Matikkala 2018.

Toisena tekotapatunnusmerkkinä on toisen seuraaminen, jolla tarkoitetaan tässä fyysistä seuraamista. Teon rangaistavuus ei edellytä tekijän ja uhrin välistä kommunikointia, äänetön seuraaminen riittää. Lain esitöissä ei ole määritelty enimmäisetäisyyttä, mistä lähtien kysymys ei olisi enää seuraamisesta. Esimerkiksi asunnon ohi ajaminen toistuvasti tai työpaikan lähistöllä odottelu on laissa tarkoitettua seuraamista. Ihmisten satunnainen kohtaaminen ei ole seuraamista. Rikoksen uhrin ei edellytetä havaitsevan seuraamista, myös salaa seuraaminen toteuttaa tämän tekotapatunnusmerkin. Voi olla jopa niin, että pitkään jatkuneen salaisen seuraamisen paljastuminen järkyttää uhria enemmän kuin näkyvä seuraaminen.

Kolmas tekotapatunnusmerkki ”tarkkaileminen” tarkoittaa havainnointia. Tunnusmerkistön toteuttaa yhtä hyvin paljain silmin tai korvin toteutettu havainnointi kuin kiikarin ja kameran hyödyntäminen tarkkailussa. Rangaistavaa on tarkkailu myös kotirauhan piirin ulkopuolella. Tarkkailu teknisellä laitteella voi toteuttaa samalla salakatselun tai salakuuntelun tunnusmerkistöt. Ennen vainoamiskriminalisointia oli vaikeaa puuttua tapauksiin, joissa henkilö tarkkaili toista kulkemalla toistuvasti yleistä tietä tai katua käyttäen toisen asunnon ohi tai yleisellä tiellä jopa tuntikausia seisoen tuijotti toisen asunnon ikkunoihin. Hänen tekoaan ei yleensä voitu pitää lähestymiskiellon rikkomisena eikä myöskään perusteena lähestymiskiellon määräämiseen. Tapaukseen ei soveltunut mikään rikostunnusmerkistö eikä poliisilla ollut toimivaltaa kieltää liikkumista tai oleskelua yleisellä tiellä tai kadulla, ellei henkilö toiminnallaan estänyt taikka häirinnyt liikennettä. Edes toistuvaan ja tarkoitukselliseen toisen läheisyydessä liikkumiseen yleisellä kulkuväylällä tai muulla julkisella paikalla ei ollut mahdollista puuttua, vaikka seurattava olisi kokenut seuraamisen hyvinkin ahdistavaksi, jopa pelottavaksi. Poliisin toimintavaltuudet olivat käytettävissä vasta, jos seuraaja esitti sanoin tai elein uhkauksia seurattavalle. Nyt tällainen toistuva menettely voi toteuttaa tarkkailemisen tai seuraamisen tekotapatunnusmerkin.

Yhteyden ottaminen tarkoittaa kommunikaatiota kohteen suuntaan. Lain esitöissä on esimerkkeinä mainittu luokse meneminen, soittaminen puhelimella, tekstiviestin lähettäminen ja sähköpostiviestit. Rangaistavuus ei edellytä vastauksen pyytämistä lähetettyihin viesteihin. Myös viestit sosiaalisen median keskustelupalstalla voivat olla rangaistavaa yhteyden ottamista. Jopa kukkien lähettäminen ja muut huomionosoitukset voivat olla vainoamista, jos huomionosoitusten kohde kokee ne ahdistavina ja tekijä pitää varsin todennäköisenä, ettei uhri halua tekijän ottavan häneen yhteyttä. Myös välittäjän kautta hoidettu viestittely on laissa tarkoitettua yhteyden ottamista.

Viimeinen tekotapatunnusmerkki ”muu näihin rinnastettava tapa” on varsin avoin kriteeri. Lain esitöissä on tätä avointa muotoilua perusteltu sillä, että vainoamisen tavat ovat monentyyppisiä ja yhteydenottamisen tekniset tavat ovat alati muutoksessa. Tunnusmerkissä paino on sanalla ”rinnastettava”, mikä viittaa toisaalta tekotapaan ja teon vakavuuteen. Vainoamisena saattavat tulla arvioitavaksi erityyppiset ilkivaltateot, toistuvat

vahingonteot ja epämiellyttäviä aineita sisältävien kirjeiden tai pakettien lähettäminen uhrille. Toista voidaan vainota myös esiintymällä sosiaalisessa mediassa toisen nimissä ja aiheuttamalla sitä kautta suuri määrä toisen kannalta kiusallisia yhteydenottoja hänelle vierailta ihmisiltä. Tässä mainitut teot voivat toki täyttää myös RL 25:7a §:n nimenomaiset tekotapatunnusmerkit, mutta eivät välttämättä.

Kaikissa tapauksissa rangaistavuus edellyttää sitä, että teko on vastoin sen kohteen tahtoa. Rangaistavuus ei kuitenkaan edellytä sitä, että teon kohde reagoisi jotenkin häneen kohdistuneeseen huomioon, esimerkiksi kieltäisi yhteyden ottamisen. Riittävää on se, että tekijän katsotaan mieltäneen varsin todennäköiseksi sen, ettei teon kohde halua tekijän ottavan yhteyttä tai menettelevän muutoin tunnusmerkistössä kuvatulla tavalla. Tämä tahallisuuteen viittaava rajausta viittaa lähinnä yhteyden ottamiseen. Sosiaalisesti tavanomaiset teot eivät ole rangaistavia ja vastentahtoisuus päätellään viime kädessä teon olosuhteista. Kysymys ei ole siitä, onko kohde antanut suostumuksensa tekijän menettelyyn. Oikeudettomuus on tässä tunnusmerkistötekijä, ei oikeuttamisperuste.²⁶ Selvää kuitenkin lienee, ettei kukaan voi kuvitella toisen suostuvan uhkailuun tai toistuvaan tarkkailuun.

Rangaistavuus edellyttää sitä, että tekijän menettely on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Tässä arvioinnissa merkitystä on sillä, miten lukuisia osatekoja uhriin on kohdistettu ja sillä, miten toistuvia teot ovat olleet. Toistuvuus on numeerinen käsite, eikä toistuvuuden arvioinnissa ole merkitystä teon laadulla.²⁷ Merkitystä on sillä, minkä tyyppisistä teoista konkreettisesti on kyse, kuinka monta niitä on ja mikä on niiden ajallinen suhde toisiinsa. Vainoamisen eri osateot muodostavat yleensä yhden rikoksen ja rikoksen yksiköinnissä punnitaan sitä, oliko teoilla tekijän yhtenäinen motivaatiotausta.

On omiaan -kriteeri tarkoittaa sitä, että teko aiheuttaa tyypillisesti pelkoa tai ahdistusta.²⁸ Tässä arvioinnissa on pohjana psykologinen ja lääketieteellinen tieto. Syyttäjän ei tarvitse näyttää, että uhri olisi todella pelännyt tai ahdistunut. Kyseessä on niin sanottu abstraktinen vaarantamisrikos, eikä teon rangaistavuus edellytä seurausta tai edes konkreettista seurauksen vaaraa. Vaikka kriteerin täyttymistä arvioidaan lähtökohtaisesti objektiivisesti tieteellisen tietämyksen perusteella, huomioon otetaan myös uhri yksilönä ja hänen vahinkoherkkyytensä. Koska vainoaminen on rangaistavaa vain tahallisena, edellytyksenä on lisäksi, että tekijällä on tieto seikoista, jotka tekevät uhrin erityisen haavoittuvaksi. Joillakin ihmisillä voi olla esimerkiksi asemansa (julkisuuden henkilö) tai ammatillisen taustansa (poliitikko) perusteella keskimääräistä korkeampi toleranssi sietää myös häneen

26 Näin myös Karkkulainen 2022, s. 10.

27 Vrt. HE 19/2013 vp, s. 5

28 On omiaan -rakenteesta lähemmin ks. Tapani – Tolvanen 2013, s. 178–187; Lernestedt 2003, s. 336–338.

suuntautuvaa viestintää. Tämä tulee ottaa huomioon vaarantamisarviossa, koska on perusteltua katsoa, ettei esimerkiksi ylenmääräinen tekstiviestittely ole ollut omiaan aiheuttamaan juuri tuossa henkilössä pelkoa tai ahdistusta, vaikka se olisi ollut pelottavaa ja ahdistavaa johonkin muuhun ihmiseen kohdistuvana. On syytä korostaa, ettei tahallisuuden kohteena ole teon normatiivinen arviointi eli se, onko teko omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Tahallisuuden kohteena ovat ne seikat, joiden perusteella tuo normatiivinen arvio tehdään.²⁹

Vaara-arvioinnin lähtökohtana on tekohetken näkökulma. Vainoamisjuttuja tutkiva poliisi, syyttäjä ja tuomari ovat vaativan tehtävän edessä, kun heidän pitää ottaa kantaa siihen, onko menettely ollut omiaan aiheuttamaan uhrissa pelkoa tai ahdistusta. On syytä johdattaa oikeusprosessin toimijoita hakemaan tutkittua tietoa vainoamisen mekanismeista ja vaikutuksista.³⁰ Tulkinnanvaraisissa tapauksissa on syytä hankkia näytöksi asiantuntijan lausunto siitä, onko teko omiaan vaikuttamaan uhriin lakiin kirjatulla tavalla.

Vain oikeudeton ja tahallinen vainoaminen on rangaistavaa. Oikeudettomuuden kriteeri sulkee rangaistavuuden ulkopuolelle ensinnäkin viranomaisten toimet, joihin viranomaisella on toimivaltuus. Muun muassa rikosten esitutkinnassa käytettävät monet pakkokeinot toteuttavat vainoamisrikoksen ulkonaiset tunnusmerkit, mutta eivät ole tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla oikeudettomia. Myös laillinen saatavien perintä on oikeutettua, eikä voi tulla vainoamisena rangaistavaksi. Tunnusmerkistön soveltamisalaan eivät sisälly myöskään eron tai kuoleman jälkeiseen omaisuuden jakoon tai lapsen huoltoon liittyvät yhteydenotot. Työnantajalla on oikeus lain suomissa rajoissa tarkkailla työntekijää. Oikeudettomuuden kriteeri sulkee tunnusmerkistön ulkopuolelle myös tiedotusvälineiden asianmukaisen toiminnan.

Lakivaliokunnan harkittavana oli myös vaihtoehto, jonka mukaan rangaistussäännöksessä olisi edellytetty esimerkiksi vainoamis- tai pelottelutarkoitusta. Lakivaliokunta ei pitänyt tällaisen tarkoituksen lisäämistä säännökseen perusteltuna, sillä tekijän tarkoitus ei välttämättä ole pelotella tai vainota toista, vaikka teko on sellainen, jota säännöksen tunnusmerkistössä tarkoitetaan ja kohde kokee tekijän toiminnan vainoamisena. Tekijä voi ottaa uhriin yhteyttä pelkästään päästäkseen uhrin läheisyyteen. Tekijä voi suhtautua uhriin mitä myötämielisimmin eikä sinänsä tarkoita tehdä uhrille pahaa. Rangaistavuus perustuu

29 Samoin Karkkulainen 2022, s. 13–14.

30 Ks. vainoamisesta empiirisenä ilmiönä ja sen vaikutuksista uhriin kootusti suomen kielellä esim. Silvennoinen – Tolvanen 2014, s. 752–756 ja Häkkänen-Nyholm – Salo 2019, s. 298–301.

näissä tapauksissa siihen, että tekijä mieltää yhteydenottojen olevan vastaanottajan näkökulmasta kuitenkin varsin todennäköisesti ahdistavia. Tarkoitusedellytyksen kirjaaminen säännökseen olisi rajannut tällaiset tapaukset rangaistavuuden ulkopuolelle.³¹

Vastaavaa sääntelytekniikkaa on käytetty varsin yleisesti, muun muassa liikennerikosten sääntelyssä (RL 23:2). Laillisuusperiaatteen takeena on tunnusmerkistössä useita täsmäntäviä kriteereitä. Uhkaaminen, seuraaminen, tarkkailu ja yhteyden ottaminen ovat varsin täsmällisiä ilmaisuja. Avoimen tekotapatunnusmerkin tulkintaa rajoittaa ensinnäkin se, että menettelyn tulee olla vakavuudeltaan nimenomaisiin tekotapatunnusmerkkeihin rinnastettavaa. Toinen rajaava kriteeri on teon oikeudettomuus. Teko on rangaistava vain tahallisenä, mikä rajaa rangaistavuuden ulkopuolelle tapaukset, joissa yhteyttä toiseen ottava ei ole käsittänyt tekonsa luonnetta toisen osapuolen näkökulmasta. Teon tulee olla toistuvaa ja sen tulee olla omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Näiden lakiin kirjattujen kriteerien voi perustellusti katsoa takaavan sen, että lain soveltaminen on ennakoitavaa. Ennakoitavuus on puolestaan keskeinen kriteeri, kun arvioidaan sitä, täyttääkö kriminalisointi laillisuusperiaatteen vaatimukset. Jotta epätasällisyyskieltoa ei rikottaisi, tekotyyppi ja rangaistusuhka pitää ilmaista niin selvästi, että ainakin juridisen koulutuksen saanut henkilö kykenee sanomaan ennakolta, mitä on kriminalisoitu ja kuinka ankarasti.³²

2.3 Lähestymiskiellon rikkominen

Vainoamisen uhria voidaan suojata lähestymiskiellolla (laki lähestymiskiellosta, 898/1998). Lähestymiskiello voidaan lähestymiskiellolain 2 §:n mukaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kielloa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä. Rikoksen uhkan perusteella on mahdollista määrätä lähestymiskiello myös perheen sisäisenä. Lähestymiskiellon tehosteeksi voidaan määrätä turvakielto (väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain, 661/2009, 4 luvun 36 §). Jos henkilöllä on perusteltu syy epäillä oman tai perheensä turvallisuuden olevan uhattuna, maistraatti voi hänen pyynnöstään määrätä, ettei hänen kotikunta- tai osoitetietojaan saa antaa väestötietojärjestelmästä muille kuin viranomaisille. Lähestymiskiellon rikkominen on säädetty rangaistavaksi (RL 16:9a §). Rangaistavaa on lähestymiskiellon päätöksessä yksilöidyn kiellon rikkominen. Se on virallisen syytteen alainen rikos, mutta asianomistajan oma käytös aiheuttaa toisinaan pulmia tunnusmerkistön soveltamisessa. Miten tulisi suhtautua tapaukseen, jossa

31 LaVM 11/2013 vp.

32 Ks. lähemmin Tapani – Tolvanen 2013, s. 135–137. Epätasällisyyskiellosta yleisesti ks. Melander 2008, s. 246–255.

lähestymiskiellon suojaama henkilö sallii lähestymisen ja asunnossaan yöpymisen? Lähestymiskiellon rikkomisen katsotaan kohdistuvan ensi sijassa julkiseen valtaan, kyseessä on viranomaisen antaman kiellon uhmaaminen. Tästä näkökulmasta katsottuna lähestymiskiellon suojaamalla henkilöllä ei ole oikeutta suostua rikosvastuuseen vaikuttavalla tavalla lähestymiskiellon rikkomiseen.

2.4 Vapaudenriisto, pakottaminen ja laitton uhkaus

Vapaudenriistoon (RL 25:1) syyllistyy se, joka sulkemalla sisään, sitomalla, kuljettamalla johonkin tai muulla tavoin oikeudettomasti riistää toiselta liikkumisvapauden tai eristää toisen tämän ympäristöstä. Tässä on kysymys fyysisestä vapauden riistämisestä, josta voi olla seurauksena myös uhrin mielenterveyden vahingoittuminen.

Vapaudenriistoa lievempi puuttuminen uhrin toimintavapauteen rangaistaan pakottamisena (RL 25:8). Pakottamiseen syyllistyy se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin. Myös muu kuin väkivallalla uhkaaminen toteuttaa tunnusmerkistön. Kysymys voi olla psyykkisestä vaikuttamisesta uhkaamalla toista jollain ikävällä tapahtumalla.

Laitton uhkaus tulee usein sovellettavaksi yhdessä vainoamisen tunnusmerkistön kanssa. Laittomaan uhkaukseen syyllistyy se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Henkilökohtainen turvallisuus tarkoittaa myös psyykkistä turvallisuutta, vaikka tunnusmerkistöä sovelletaan tyypillisesti tapauksiin, joissa uhrin fyysinen turvallisuus on uhattuna.

2.5 Kotirauhaa ja yksityisyyttä suojaavat tunnusmerkistöt

Tässä yhteydessä on syytä mainita myös kotirauhan rikkominen (RL 24:1), viestintärauhan rikkominen (RL 24:1a), salakuuntelu (RL 24:5), salakatselu (RL 24:6), yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8) ja kunnianloukkaus (RL 24:9). Kaikkiin näihin tunnusmerkistöihin voi tyypillisesti liittyä uhrin mielenterveyden järkkäminen tai psyykkisen terveyden vaarantuminen.

3 Vainoaminen ja psyykkinen väkivalta oikeuskäytännössä

3.1 Vainoamisen tuomioistuinaineisto

Selvitystä varten pyydettiin Oikeusrekisterikeskukselta kaikki RL 25:7a:n vainoamisrikosta koskevat kärjäoikeuden antamat tuomioistuinratkaisut ajalta 1.1.2014–31.3.2022. Ratkaisuja oli annettu tuona aikana yhteensä 1080. Tätä selvitystä varten tilattiin lopulta kaikki kärjäoikeuksien antamat ratkaisut ajalta 1.1.2020–31.3.2022. Tällä aikavälillä ratkaisuja annettiin yhteensä 377. Vainoamisrikosta koskevia kärjäoikeuden ratkaisuja saatiin lopulta yhteensä 308. Taulukossa 1 on esitetty aineiston tuomioistuinratkaisujen määrä kärjäoikeuksittain.

Taulukko 1. Vainoamistuomiot kärjäoikeuksittain

Kärjäoikeus	Yhteensä	Hyväksytyt	Hylätyt
Etelä-Karjalan kärjäoikeus	7	7	0
Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus	16	12	4
Etelä-Savon kärjäoikeus	8	8	0
Helsingin kärjäoikeus	37	33	4
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus	16	14	2
Kainuun kärjäoikeus	6	4	2
Kanta-Hämeen kärjäoikeus	12	10	2
Keski-Suomen kärjäoikeus	8	7	1
Kymenlaakson kärjäoikeus	19	17	2
Lapin kärjäoikeus	12	11	1
Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus	19	14	5
Oulun kärjäoikeus	16	14	2
Pirkanmaan kärjäoikeus	41	35	6
Pohjanmaan kärjäoikeus	13	12	1
Pohjois-Karjalan kärjäoikeus	12	12	0

Käräjäoikeus	Yhteensä	Hyväksytyt	Hylätyt
Pohjois-Savon käräjäoikeus	18	15	3
Päijät-Hämeen käräjäoikeus	13	13	0
Satakunnan käräjäoikeus	9	7	2
Varsinais-Suomen käräjäoikeus	25	19	6
Ålands tingsrätt	1	0	1
Kaikki yhteensä	308	264	44

Taulukossa 1 näkyy selvitystä varten saatujen vainoamista koskevien ratkaisujen lukumäärä käräjäoikeuksittain. Lisäksi taulukossa näkyy, kuinka monessa ratkaisussa vainoamista koskeva syyte tai syytteet on hyväksytty tai hylätty. Taulukossa merkintä on tehty ratkaisun mukaan, joten sen perusteella ei selviä, kuinka monta henkilöä on tuomittu tai vapautettu syytteistä.

Selvitystä varten laadittiin lista muuttujista, joiden perusteella aineistoista poimittiin tietoja tarkoituksena tiivistää se taulukkomuotoon. Muuttujat valittiin tiedon tarpeen ja tuomioistuinaineiston sisällön perusteella. Vainoamisrikossäännöksen soveltamisen kannalta keskeisiä seikkoja ovat tekotapaa koskeva tunnusmerkistö, menettelyn oikeudettomuus ja on omiaan -kriteerin täytyminen. Tekotapa arvioitiin sekä syytteen että päätöksen perustelujen perusteella. Mikäli tuomioistuin tuomitsi syytteen mukaisesti, katsottiin tekotavoiksi syytteen mukaiset tekotavat. Jos taas tuomioistuin otti kantaa ainoastaan osaan syytteessä mainittuihin tekotapoihin, katsottiin tekotavoiksi tuomion perusteluissa esiin tuodut tekotavat. Lisäksi ratkaisuista tulkittiin, onko tuomioistuin päättelyt on omiaan -kriteerin täyttyvän tyyppitapauksen vai konkretian perusteella. Mikäli päättely ei ollut tulkittavissa, valittiin ei selviä -vaihtoehto. Aineistosta poimittiin vielä tiedot tekojen lukumäärästä, kiistämisestä, vastentahtoisuuden ilmaisemisesta, tekoajasta sekä rangaistuksesta. Tuomioistuinratkaisut ja niiden perustelut olivat sisällöllisesti varsin vaihtelevia, mikä osaltaan teki aineiston määrällisen esittämisen monilta osin mahdottomaksi.

Tuomioistuinaineistossa oli yhteensä 269 vainoamisesta tuomittua henkilöä ja 44 henkilöä, joihin kohdistettu syyte vainoamisesta hylättiin. Osa tuomittiin samalla useammasta vainoamisrikoksesta tai muusta rikoksesta. Kaikkien tuomittujen ja asianomistajien

sukupuoli ei käynyt ratkaisusta ilmi. Niistä tuomituista, joiden sukupuoli kävi ilmi, oli miehiä 85 %. Naisten osuus niistä syyksiluettujen vainoamisrikosten asianomistajista, joiden sukupuoli kävi ilmi, oli 78 %.³³

Vainoamisen tekotapatunnusmerkkien mukaan siihen voi syyllistyä uhkaamalla, seuraamalla, tarkkailemalla, ottamalla yhteyttä tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla (RL 25:7 a). Rangaistavuuden edellytyksenä on teon toistuvuus joko niin, että tekijä tekee toistuvasti yksittäisen tekotapatunnusmerkin mukaisen teon tai tekijä tekee useamman tekotapatunnusmerkin mukaisia osatekoja.³⁴

Ollakseen rangaistavaa vainoamisen on oltava oikeudetonta. Yleisesti tämä tarkoittaa, että vainoamistekojen on oltava niiden kohteelle vastentahtoisia.³⁵ Tässä suhteessa tekotapatunnusmerkit eroavat toisistaan, sillä joissakin tilanteissa yhteyden ottaminen voi olla perusteltua, kun taas uhkaamiselle on harvoin oikeudellista tai pätevää perustetta.³⁶ Tekijän tulee olla tietoinen tekojen vastentahtoisuudesta ja usein vastaaja kiistääkin nimenomaan tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksenä olevan menettelyn oikeudettomuuden.³⁷ Tuomituista henkilöistä 21 % kiisti menettelynsä oikeudettomuuden. Osittain sen kiisti 54 % ja tuomituista 20 % ei kiistänyt tekojensa oikeudettomuutta lainkaan. Kaikkien tuomittujen osalta asia ei käynyt ratkaisusta ilmi.

Vainon kohteelta ei edellytetä vastentahtoisuuden ilmaisemista, vaan tämä päätellään olosuhteista.³⁸ Yksi tai useampi tapauksen asianomistajista oli 66 %:ssa ratkaisusta ilmaissut vastentahtoisuutensa vastaajalle. Syyksiluetuista tuomioista vastentahtoisuus ilmaistiin 70 %:ssa ja sen ilmaiseminen ei tullut ilmi 27 %:ssa. Ainoastaan kahdeksasta (3 %) syyksiluetusta tuomiosta tulee selkeästi ilmi, ettei asianomistaja ole ilmaissut vastaajalle tämän menettelyn tai yksittäisen tekojen olevan vastentahtoisia. Sen sijaan vastaava luku hylätyissä syytteissä oli 14 eli 31 % kaikista hylätyistä syytteistä.

Vainoamisen on lisäksi oltava omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Kyse on niin kutsutusta abstraktia vaaraa ilmentävästä tunnusmerkistä, jolloin teon ei tarvitse konkreettisesti aiheuttaa vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Riittävää on, että menettelyn

33 Vuosien 2015–2016 käräjäoikeusaineistolla tehdyssä tutkimuksessa vastaavat luvut olivat: tuomitut miehet 85,5 % ja asianomistajanaiset 80,1 %. Häkkänen – Nyholm – Salo 2019, s. 303.

34 HE 19/2013 vp, s. 51; Matikkala 2018, s. 494; Karkkulainen 2022, s. 11.

35 Karkkulainen 2022, s. 9

36 HE 19/2013 vp, s. 52.

37 Karkkulainen 2022, s. 10.

38 HE 19/2013 vp, s. 51.

tyypillinen seuraus vainotulle on pelko tai ahdistus.³⁹ Syyksiluetuista tuomioista 38 %:ssa on omiaan -kriteerin täyttyminen pääteltiin tyyppitapauksen perusteella ja 39 %:ssa kriteerin täyttymistä perusteltiin konkreettisesti asianomistajalle aiheutuneen seurauksen tai muun perusteella.

Syyksiluetuista tuomioista 63 %:ssa menettelyn katsottiin olleen omiaan aiheuttamaan sekä pelkoa että ahdistusta. Pelkästä pelosta katsottiin olevan kyse hieman alle 2 %:ssa ja pelkästä ahdistuksesta 12 %:ssa tuomioista. Käräjäoikeus ei ottanut asiaan kantaa tai se ei käynyt ratkaisusta ilmi 23 %:ssa syyksiluetuista ratkaisuista.

Seuraavaksi tarkastellaan vainoamisen tekotapatunnusmerkkejä, toistuvuutta, oikeudettomuutta sekä on omiaan -kriteerin täyttymistä tuomioistuinaineistossa. Vainoamisrikoksen (RL 25:7 a) tekotapatunnusmerkit ovat uhkaaminen, seuraaminen, tarkkailu, yhteyden ottaminen ja muu näihin rinnastettava tapa. Ensisijaisesti tarkastellaan tuomioita, joissa on ollut vain yksi tekotapa. Tekotapojen arvioiminen tuomioistuimen ratkaisuista ei ole aivan yksiselitteistä. Tuomioistuin ei aina ota selkeästi kantaa siihen, täyttääkö syytteen mukainen menettely yhden vai useamman tekotapatunnusmerkin. Vainoamisrikoksen tunnusmerkistö voi täytyä, vaikka kyse olisi vain yhden tekotavan mukaisista teoista tai jos vainoaminen koostuu yksittäisistä eri tekotapojen mukaisista teoista, kunhan muut tunnusmerkistötekijät täyttyvät.

3.2 Vainoamisen tekotapatunnusmerkistöjen soveltaminen

3.2.1 Yhteyden ottaminen

Yhteyden ottaminen on käräjäoikeusaineistossa kaikista yleisin tekotapa.⁴⁰ Tekotapatunnusmerkki kattaa laajasti kaikenlaiset tavat ottaa yhteyttä toiseen henkilöön niin henkilökohtaisesti kuin välittäjän kauttakkin. Tuomioistuinaineiston perusteella yhteyden ottaminen onkin varsin moninainen tekotapa ja se kattaa monipuolisesti erilaiset tavat pyrkiä kontaktiin toisen henkilön kanssa. Usein vastaaja pyrkii yhteyteen asianomistajan kanssa käyttämällä useita eri viestikanavia tai yhteydenoton tapoja. Tyypillisimmin vastaaja otti yhteyttä asianomistajaan erilaisin sähköisin viestein, joita voivat olla tekstiviestit,

39 HE 19/2013 vp, s. 52.

40 Myös aikaisemmissa vainoamisen oikeuskäytäntöä koskevassa tutkimuksessa on todettu sama, Törnqvist 2017, s. 450. Tekstiviestit olivat kaikista yleisin tapa vainota vuosien 2015–2016 käräjäoikeusaineistossa, Häkkänen-Nyholm – Salo 2019, s. 303.

sähköpostiviestit, sosiaalisen median viestit sekä video- ja ääniviestit. Kolmessa kärjäoikeuden ratkaisussa yhteyden ottamisen tavaksi katsottiin verkkopankin tilisiirron viestikenttään kirjoitettu viesti.⁴¹

Tunnusmerkistön täytyminen ei edellytä viesteiltä tiettyä sisältöä tai sävyä, mutta tuomioistuinaineistossa nousee esille erityisinä sävyinä asiattomat, seksuaaliset, loukkaavat ja uhkaavat viestit. Viestien lähettäminen liittyy lähes jokaiseen tapaukseen vähintään yhtenä yhteyden ottamisen muotona. Ainoastaan yksittäisissä tapauksissa yhteyden ottamiseksi katsottu menettely ei ole sisältänyt tavalla tai toisella kirjoitettuja ja asianomistajalle toimitettuja viestejä. Tällöin vastaaja on tuomittu asianomistajan ovella käymisen⁴², epäasiallisen kommentoinnin⁴³, puhelujen⁴⁴ tai muulle yleisölle suunnatun kirjoittelun⁴⁵ perusteella.

Toinen, hyvin yleinen tapa yhteyden ottamiseen on puhelinsoitto tai sen yritys. Usein vastaaja oli sekä lähettänyt viestejä että soittanut asianomistajalle. Tuomioistuinaineistossa kirjeen tai postikortin lähettäminen tuotiin erikseen esille sähköisten viestien lisäksi. Hallituksen esityksessä yhteyden ottamista jaotellaan melko konkreettisiin yhden suuntaisiin kommunikoinnin tapoihin (luokse meneminen, soittaminen, viestien lähettäminen) ja todetaan, että yhteydenotosta on kyse, jos henkilö pääsee puheisiin vainottavan kanssa. Toisaalta hallituksen esityksen mukaan edellytys täyttyy myös silloin, kun viestiin ei vastata tai vaikka viesti olisi luonteeltaan sellainen, että siihen ei pyydetä nimenomaista

41 Yhteyden ottamiseksi katsottiin tilisiirto ja sen viestikenttään kirjoitettu viesti ratkaisuissa Pohjois-Savon kärjäoikeus 25.6.2020 R 20/1244; Oulun kärjäoikeus 8.1.2021 R 20/2902; Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus 20.1.2022 R 21/1395.

42 Ainakin neljä kotiovella käymistä yhden kuukauden aikavälillä katsottiin vainoamisriikon täyttäväksi yhteyden ottamiseksi, Pirkanmaan kärjäoikeus 9.3.2022 R 21/5931.

43 Vastaajan noin puolen vuoden ajanjaksolla kymmeniä jollei jopa 100 kertaa tekemä epäasiallinen kommentointi asianomistajan toimesta täytti vainoamisen yhteyden ottamista koskevan tekoapatunnusmerkin, Pirkanmaan kärjäoikeus 9.3.2021 R 20/6776.

44 Vainoamisena rangaistavaksi yhteydenottamiseksi katsottiin n. 10 asianomistajan henkilöön numeroon ja 20–30 työnnumeroon tehtyä puhelinsoittoa Kymenlaakson kärjäoikeuden tapauksessa 8.10.2020 R 20/1161. Puheluista, oven takana käymisestä ja asianomistajan pihamaalla kävelemisestä oli kyse ratkaisussa Pirkanmaan kärjäoikeus 11.3.2020 R 20/1262.

45 Yhteyden ottamiseksi ja siten vainoamiseksi katsottiin yhteensä 44 blogikirjoitusta ja MV-lehden julkaisua, Helsingin kärjäoikeus 16.10.2020 R 20/3008. Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus katsoi yhteyden ottamiseksi sosiaalisessa mediassa julkaistut kuvat ja tekstit asianomistajasta, asianomistajan ja tämän ystävän tägäämisen julkaisuihin sekä yhteyden ottamisen pyytämisen asianomistajaan tämän harrastuksen kautta, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 14.2.2020 R 19/3517.

vastausta.⁴⁶ Kirjeen lähettäminen katsotaan vainoamista koskevassa hallituksen esityksessä yhteydenotoksi, johon ei pyydetä nimenomaista vastausta.⁴⁷ Muita yhteyden ottamisen tapoja, jotka eivät tavanomaisesti sisällä odotusta vastauksen antamisesta ovat edellä mainittu vainoamisen kohdetta koskevien kirjoitusten tai kuvien julkaiseminen tai lahjan antaminen.

Tuomioistuinaistossa lahjan antaminen ei ollut yleistä ja se liittyi aina muihin yhteyden ottamisen tapoihin. Annetut lahjat olivat sormuksia, kukkia ja suklaata.⁴⁸ Myös hallituksen esityksessä erilaisten huomionosoitusten, kuten kukkien antaminen on mainittu yhteydenoton yhtenä muotona.⁴⁹ Yhteyden ottamisena pidettiin myös asianomistajan työpaikan tai muun sellaisen paikan lähistöllä oleskelu tai vierailu, missä asianomistaja viettää aikaansa. Yhteyden ottamisesta on kyse myös vainotun asunnolle menemisessä.

Vainoamista koskevan hallituksen esityksen mukaan yhteyden ottaminen voi tapahtua myös kohteen luokse menemällä ja jos henkilö pääsee puheisiin vainottavan kanssa, kyse on yhteydenotosta.⁵⁰ Sen sijaan menettely, jossa henkilö asettuu toisen työpaikan läheisyyteen tai ajaa autolla asunnon ohi olettaen vainottavan olevan paikalla tai että henkilö menee paikkaan, jossa tietää vainottavan olevan, pidetään seuraamisena.⁵¹ Rajanveto yhteydenotoksi katsotun vainotun luokse menemisen ja seuraamisena pidetyn samaan paikkaan menemisen välillä vaikuttaisi olevan se, että muiden yhteydenoton muotojen ohessa tehdyt yksittäiset, esimerkiksi työpaikalla käymiset katsotaan yhteydenotoksi, kun taas seuraaminen edellyttää useampia käyntikertoja työpaikalla tai sen läheisyydessä. Tuomioistuinaistossa yksittäisiä kodin lähistöllä tai pihamaalla liikkumisia tai työpaikalla / kotiovella käymisiä ilman puheisiin pääsemistä pidettiin yhteydenottamisena, mikäli muita yhteydenoton tapoja oli lukuisia.⁵²

46 HE 19/2013 vp, s. 51.

47 HE 19/2013 vp, s. 51.

48 Vastaaja oli jättänyt vainoamansa viranomaisen kotioville suklaata ja kukkia ja yrittänyt antaa sormuksen, Varsinais-Suomen kärjäoikeus 8.1.2021 R 20/812.

49 HE 19/2013 vp, s. 51.

50 HE 19/2013 vp, s. 51. HE:n mukaan yhteyden ottamisessa on kyse tekijän kommunikatiosta kohteen suuntaan.

51 HE 19/2013 vp, s. 50.

52 Helsingin kärjäoikeus 26.8.2020 R 19/8658. Tapauksessa useat lukuisien viestien lähettäminen ja yksi asianomistajan keikalla käyminen katsottiin yhteyden ottamiseksi. Uhkaavien viestien osalta täyttyi laittoman uhkauksen tunnusmerkistö.

Yhteydenotto voi tapahtua myös välikäden kautta esimerkiksi siten, että kolmas henkilö välittää viestejä vainon kohteelle.⁵³ Rangaistavuuden edellytyksenä on, että vaino kohdistuu vain uhuriin. Tuomioistuinaistoon mukaan yhteyden ottamiseksi katsottiin asianomistajan läheisille lähetetyt viestit sekä esimerkiksi työpaikalle jätetyt yhteydenottopyynnöt. Pohjois-Karjalan kärjäoikeuden ratkaisussa kolmannelle henkilölle lähetettyjen viestien ei edellytetty sisältävän nimenomaista pyyntöä välittää viestejä vainotulle, vaan riittäväksi on katsottu, että vastaaja on joko tarkoittanut tai pitänyt vähintäänkin varsin todennäköisenä sitä, että vainottu saa tiedon viesteistä ja niiden sisällöstä.⁵⁴ Vastaavasti Pirkanmaan kärjäoikeuden ratkaisussa katsottiin asianomistajan vanhemmille lähetettyjä sinänsä pääasialtaan hyväksyttävien, mutta myös muun muassa alatyylisiä kirjoittelua sisältävien viestien olleen tarkoitettu asianomistajan tietoon ja siten niiden olleen tunnusmerkistön mukaista yhteydenottamista.⁵⁵

3.2.2 Seuraaminen ja tarkkailu

Seuraaminen ja tarkkailu olivat tuomioistuinaistossa toiseksi yleisin vainoamisen tunnusmerkistön mukaisista tekotavoista. Kuitenkin niin, että yleensä seuraamisen ja / tai tarkkailemisen yhteydessä henkilö myös ottaa tavalla tai toisella yhteyttä vainottuun. Ainoana vainoamisrikoksen tekotapana nämä eivät siten tuomioistuinaistoon perusteella vaikuta tyypillisiltä. Tekotavat on eroteltu selkeästi omikseen sekä tunnusmerkistössä että sitä koskevassa hallituksen esityksessä. Seuraaminen on laajempi tekotapa ja se sisältää fyysisen seuraamisen, ohi ajamisen sekä oleskelua että menemistä paikkaan, jossa seurattava on tai johon tietää seurattavan tulevan.⁵⁶ Toisen henkilön tarkkaileminen havainnoimalla apuvälineiden kanssa tai ilman, on paikasta riippumatta tarkkailua.⁵⁷ Vainoamisessa käytetty menettely sisältää usein molempiin tekotapoihin liittyviä elementtejä eikä näiden kahden erottaminen kaikilta osin edes vaikuta mielekkäältä tai mahdolliselta. Tuomioistuinaistoon perusteella näitä tekotapatunnusmerkkejä usein myös sovelletaan päällekkäin eikä eri tekoja yritetä erotella tunnusmerkistön mukaisesti.

Melko tyypillisestä seuraamalla tehdystä vainoamisesta on esimerkkinä Pirkanmaan kärjäoikeuden ratkaisu 31.1.2020 R 20/767. Tapauksessa syyttäjä on syytteessään katsonut vastaajan seuraamalla tarkkailleen asianomistajaa. Vastaaja oli ajanut asianomistajan

53 HE 19/2013 vp, s. 51.

54 Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 16.3.2020 R 19/1517.

55 Pirkanmaan kärjäoikeus 10.2.2020 R 19/6743.

56 HE 19/2013 vp, s. 50.

57 HE 19/2013 vp, s. 51.

työpaikan ja kodin ohi jopa useita kertoja saman päivän aikana noin vuoden ajan. Tuomioistuimien katsoi syytteen toteen näytetyksi ottamatta kantaa siihen, oliko kyse seuraamisesta vai seuraamalla tehdystä tarkkailusta.

Pääsääntöisesti asianomistajan kodin lähettyvillä tai pihalla oleskelua sekä ikkunasta sisään katsomista pidetään tarkkailuna. Liikkumista edellyttävää toimintaa taas pidetään pääsäännön mukaan seuraamisena. Kutenkin kodin lähettyville, työpaikalle tai esimerkiksi samaan ravintolaan toistuvasti tulemista ja siellä tehtävää asianomistajan tuijottamista pidetään joko seuraamisena, tarkkailuna tai menettelyn todetaan täyttävän molemmat tekotapatunnusmerkit.

Seurantalaitteen asentaminen vainotun ajoneuvoon on tarkkailua ja täyttää ainoanakin tekotapana vainoamisen tunnusmerkistön.⁵⁸ Päijät-Hämeen kärjäoikeuden ratkaisussa 19.10.2020 R 20/35 vainotun sijaintitietojen tarkastamisen seurantaan soveltuvalta laitteelta katsottiin lyhyeksikin (4 pv) jääneen tarkkailun aikana olleen vainoamista. Seurantalaitteeseen perustuva tarkkailu katsottiin intensiiviseksi ja sen tavoitteeksi selvittää, missä tarkkailun kohde liikkui.

Tarkkailusta oli kyse Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden 17.10.2021 antamassa ratkaisussa R 19/4741, jossa tuntematon henkilö reilun vuoden ajanjaksolla tarkkaili tuijottamalla asianomistajaa tämän työpaikalla ja lukuisia kertoja seisojien vieressä olevalla kävelytiellä tarkkaillen asianomistajan asuntoa. Samankaltaisesta menettelystä oli kyse Keski-Suomen kärjäoikeuden 8.9.2021 antamassa ratkaisussa R 21/1245, jossa tuomioistuimien tuomitsi vastaajan syytteen mukaisesti ottamatta erikseen kantaa tekotapaan. Syytteen mukaan vastaaja oli toistuvasti seurannut, tarkkaillut tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainonnut asianomistajaa käymällä päivittäin enemmän kuin kerran ruokakaupassa, jossa asianomistaja työskenteli ja oli tuijotellut asianomistajaa sekä liikkunut tämän auton luona. Lisäksi vastaaja oli puhunut asianomistajasta muille asiakkaille ja työntekijöille.

Eräissä tuomioistuinaineiston ratkaisussa otettiin kantaa siihen, onko seuraaminen ja tarkkaileminen sosiaalisen median ja julkisen median välityksellä laissa tarkoitettua vainoamisena rangaistavaa seuraamista ja tarkkailua. Kärjäoikeus katsoi lain esitöihin viitaten, ettei tällaisessa ole kyse rangaistavasta menettelystä, sillä tekotapana mainitaan nimenomaisesti fyysinen seuraaminen,⁵⁹ eikä sosiaalisen median seuraamista ole mainittu lainkaan.

58 Seurantalaitteen asentamisesta vainotun ajoneuvoon oli kyse muun muassa ratkaisussa Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 24.1. R 19/1285 ja Kymenlaakson kärjäoikeus 18.9.2020 R 20/423.

59 Hallituksen esityksen mukaan tunnusmerkki tarkoittaa fyysistä seuraamista. Ks. HE 19/2013 vp, s. 50.

Käräjäoikeuden mukaan sosiaalinen media ja verkkomedia olivat jo lainsäätämisen aikoihin (2013) laajassa käytössä, joten haluttaessa menettely olisi voitu kriminalisoida tuolloin. Kyse ei myöskään ollut teknisestä seuraamisesta tai tarkkailusta eikä esimerkiksi hakke-roinnista, jotka tuomioistuimen mukaan olisivat rangaistavia.⁶⁰

3.2.3 Uhkaaminen

Uhkaamisella henkilö tekee vainottavalle tietäväksi, että tälle voi tapahtua jokin epämieluisa asia, jonka tapahtuminen on jollakin tavalla vainoajan tahdosta riippuvainen. Uhkaus voi olla nimenomainen tai muu menettely, joka sisältää uhan. Uhkauksen tulee kohdistua vainottuun, vaikka varsinainen uhkan toteutuminen voi kohdistua myös kolmanteen tahoon.⁶¹

Uhkaamalla tehty vainoaminen ei edellytä yhtä montaa erillistä tekoa, vaan toistuvuuden on katsottu täyttyvän lukumäärältään vähemmillä teoilla. Etelä-Savon käräjäoikeus⁶² katsoi vainoamisen tunnusmerkistön täyttyneen kolmella osateolla, jotka oli tehty kahden vuorokauden sisällä. Tekotavoista kaksi oli uhkaamista ja yksi tarkkailemista. Asiassa huomioitiin asianomistajan korkea ikä sekä tekijän tarkoitus herättää asianomistajassa pelkoa ja ahdistusta.

Ainoastaan yhdestä käräjäoikeuden ratkaisusta käy selkeästi ilmi, että vainoamisrikoksen ainoana tekotapana oli uhkaaminen. Kymenlaakson käräjäoikeuden 15.3.2022 antamassa ratkaisussa R 21/1822 vastaaja tuomittiin kahden uhkaa sisältäneen teon perusteella vainoamisesta. Vastaaja oli 10 vuorokauden kuluessa kahdesti tunkeutunut yöaikaan asianomistajan pihapiiriin ja maalannut hänen perheensä talon ja auton seinään asianomistajaa halventavia ja henkeä uhkaavia töherryksiä. Tuomioistuimien katsoi kahden teon riittävän, koska teot ovat kuitenkin tapahtuneet 10 vuorokauden kuluessa eli lyhyen ajanjakson kuluessa ja koska tekotapa on edellä kuvattu kotirauhanpiiriin tunkeutuminen huomioon ottaen ollut paitsi konkreettisesti vahingollista myös omiaan aiheuttamaan asianomistajassa pelkoa ja ahdistusta. Käräjäoikeus katsoi vainoamisen tunnusmerkistön edellyttämän toistuvuuden toteutuvan jo kahden osateon kokonaisuudessa. Vastaaja tuomittiin samojen tekojen perusteella myös kahdesta laittomasta uhkauksesta, sillä se ei sisälly vainoamisen tunnusmerkistöön.

60 Helsingin käräjäoikeus 16.10.2020 R 20/3008.

61 HE 19/2013 vp, s. 50.

62 Etelä-Savon käräjäoikeus 20.5.2021 R 20/80.

Vainoamisen tekotapana uhkaus kattaa huomattavasti lievemmat teot, kuin laitton uhkaus. Tuomioistuinaineistossa uhkaamiseksi katsottiin muun muassa tekoja, joissa viestin sisältö oli tulkittavissa uhkaavaksi joko asianomistajaa⁶³ tai kolmatta henkilöä kohtaan,⁶⁴ uhattiin rikosilmoituksella, työpaikan menetyksellä tai lastensuojeluilmoituksella.⁶⁵ Lisäksi uhkaamiseksi katsottiin myös vakavampia tekoja, kuten asianomistajaan kohdistuvalla väkivallalla⁶⁶ tai jopa hengen menettämisen⁶⁷ uhkaaminen. Lisäksi uhkaamiseksi voidaan katsoa erilaiset uhkaukset julkaista asianomistajasta alastonkuvia tai muita yksityisiä kuvia kolmannelle henkilölle tai laajemmalle yleisölle.⁶⁸

Vainoamisen ohella tuomittiin RL 25:7 §:n mukaisesta laittomasta uhkaamisesta silloin, kun vastaaja uhkasi asianomistajan henkeä ja kun asianomistajalla oli perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vakavasti vaarassa.⁶⁹ Tappamisella uhkaamisesta ei kaikissa tapauksissa tuomittu tai edes syytetty erikseen laittomana uhkauksena. Kymenlaakson käräjäoikeuden 29.12.2021 antamassa ratkaisussa⁷⁰ oli kyse tilanteesta, jossa vastaaja uhkasi asianomistajaa tappamisella ja hakkaamisella puhelimitse, viestein ja kasvotusten. Ratkaisusta ei tule ilmi, miten asianomistaja on uhkaukset kokenut, mutta niiden määrän ja laadun on katsottu täyttävän vainoamisen sekä lähestymiskiellon rikkomisen tunnusmerkistön (RL 16:9 a §). Pohjanmaan käräjäoikeuden 22.3.2022 antamassa ratkaisussa⁷¹ vastaaja tuomittiin syytteen mukaisesti asianomistajan vainoamisesta, jonka tekotapana oli toistuva uhkaaminen ja yhteydenottaminen. Yhdessä viestissä vastaaja ilmoitti tulevaisuuttaan paikkaan, jossa asianomistaja oli ja uhkasi, että ”monen elämä päättyy”. Lisäksi vastaaja oli puheluissaan uhannut asianomistajaa tappamisella.

63 Esimerkiksi Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 7.1.2020 R 19/228; Helsingin käräjäoikeus 17.3.2020 R 20/26.

64 Esimerkiksi Etelä-Savon käräjäoikeuden 9.12.2020 antamassa ratkaisussa R 20/634 vastaaja soitti jatkuvasti puhelimitse asianomistajalle ja esitti uhkauksia asianomistajan tyttärelle.

65 Esimerkiksi Etelä-Savon käräjäoikeus 5.1.2022 R 21/892.

66 Esimerkiksi Oulun käräjäoikeuden ratkaisussa ei tuotu esille, millaisesta väkivallasta on ollut kyse 2.12.2020 R 20/3375.

67 Esimerkiksi Kymenlaakson käräjäoikeus 29.12.2021 R 21/1021; Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 10.2.2022 R 20/3897.

68 Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeus 28.1.2020 R 19/9415; Helsingin käräjäoikeus 17.3.2020 R 20/26.

69 Esimerkiksi Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 15.10.2020 R 19/3285, Helsingin käräjäoikeus 28.1.2020 R 19/9415, Etelä-Savon käräjäoikeus 5.1.2022 R 21/892.

70 Kymenlaakson käräjäoikeus 29.12.2021 R 21/1021.

71 Pohjanmaan käräjäoikeus 22.3.2022 R 21/1661.

3.2.4 Muu tekotapa

Vainoamisen tekotavat ovat moninaiset ja vain ihmisen mielikuvitus on niiden rajana. Lisäksi teknologinen kehitys mahdollistaa erilaisia tekotapoja, joita ei vielä lainsäätämisen aikana osattu odottaa.⁷² Yhdeksi tekotavaksi on otettu muu lainkohdassa mainittuihin tekotapoihin rinnastettavalla tavalla tehty vaino. Hallituksen esityksen mukaan muiden tekotapojen tulee kuitenkin olla nimenomaisesti tunnusmerkistössä mainittuihin rinnastettava.⁷³

Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 16.10.2020 R 20/3008 oli kyse yli 30 MV-lehdessä julkaistusta kirjoituksesta ja 10 blogikirjoituksesta sekä sosiaalisen median viesteistä, joissa käsiteltiin tai mainittiin asianomistaja. Käräjäoikeuden mielestä oli selvää, että vastaaja on julkisilla kirjoituksilla kommunikoinut asianomistajan suuntaan, jolloin ne rinnastuvat yhteyden ottamiseen. Teot olivat myös asianomistajan henkilöön kohdistuvaa halventavaa ja asiatonta arvostelua, joka sai paljon julkisuutta toistuvuuden ja jatkuvuuden johdosta sekä oli lisäksi intensiivistä ja poikkeuksellista. Näillä perusteilla käräjäoikeus katsoi, että kirjoitukset tarkoittivat vainoamisrikoksen mukaista yhteydenottoa tai muuta siihen rinnastuvaa tekotapaa.

Viestin sisältöön liittyvää solvaamista ei pidetty säännöksen lueteltuihin tekotapoihin rinnastettavana menettelynä, sillä viestin loukkaavaan sisällön ei katsottu erityisen hyvin rinnastuvan vainoamisen muihin tekotapoihin.⁷⁴ Muuna tekotapana uhkaamisen ja tarkkailemisen ohella on pidetty myös tekokokonaisuutta, jossa seinänaapuri on toistuvasti muun muassa lyönyt ja potkinut asuntonsa seinää, kaappeja ja huonekaluja, huutanut asunnossaan, sen pihalla sekä asuntonsa liesituulettimen alla. Huuto on ollut osittain asianomistajan haukkumista ja osittain asianomistajan uhkaavana pitämää huutoa.⁷⁵

Muuna tunnusmerkistössä lueteltuihin tekotapoihin rinnastuvana menettelynä pidettiin myös vastaajan asianomistajan työnantajalle (poliisi) useamman vuoden ajan lähettämiä useita viestejä, joissa asianomistajan ylle langetettiin epäily virkarikoksista ja muita moitearvosteluja. Käräjäoikeus katsoi vastaajan tarkoittaneen viestien päätyvän asianomistajan tietoon eli viestien kohdistuneen asianomistajaan ja olevan näin yhteydenottoon rinnastettavaa menettelyä.⁷⁶

72 HE 19/2013 vp, s. 51.

73 HE 19/2013 vp, s. 51.

74 Oulun käräjäoikeus 13.4.2021 R 20/1255.

75 Etelä-Karjalan käräjäoikeus 30.4.2021 R 21/217.

76 Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 18.11.2020 R 20/1487.

Aikaisemmassa vainoamista koskevassa tutkimuksessa muuksi näihin rinnastettavaksi tekotavaksi on arvioitu erityyppiset ilkeivät, toistuvat vahingonteot ja epämiellyttäviä aineita sisältävien kirjeiden tai pakettien lähettäminen sekä esimerkiksi esiintyminen sosiaalisessa mediassa toisen nimissä ja aiheuttamalla siten toiselle suuri määrä yhteydenottoja.⁷⁷ Vainoamisen soveltamiskäytäntöä koskevissa tutkimuksissa muuksi tekotavaksi on katsottu esimerkiksi tupakoinnin kieltäminen miespuolisten henkilöiden kanssa sekä työpaikan ottaminen asianomistajan työpaikan vierestä, erilaisten esineiden vieminen asianomistajan pihalle ja näiden laputtaminen asianomistajan nimellä tai kuvalla.⁷⁸ Lisäksi muun muassa asianomistajan asuntoon tai autoon menemistä ilman lupaa on pidetty muuna muihin tekotapoihin rinnastuvana tekotapana.⁷⁹ Tämän selvityksen ja aikaisempien tutkimusten perusteella muu tekotapa on tarpeellinen tunnusmerkistössä nimettyjä tekotapoja täydentävänä tekotapana, joka mahdollistaa tunnusmerkistön soveltamisen vaikutuksiltaan ja vakavuudeltaan samankaltaisiin tekoihin.

3.3 Vainoamisen muiden tunnusmerkistöjen soveltaminen

3.3.1 Toistuvuus

Toistuvuuteen vaikuttaa tekokertojen lisäksi myös aika. Mitä lyhyemmästä ajanjaksosta on kysymys, sitä todennäköisemmin tekoja pidetään toistuvina. Tässä suhteessa oikeuskäytännössä ei näytetä olleen erityisen rajaavalla kannalla. Esimerkiksi yhdessä tuomiossa (Varsinais-Suomen käräjäoikeus 14.2.2022, R21/3008) teko aika oli kaksi vuotta, jona aikana tekijä oli syyllistynyt yhteensä yhdeksällä eri kerralla vainoamisrikoksen tunnusmerkistön täyttävään osatekoon. Lapin käräjäoikeuden tuomiossa 13.2.2020, R19/1527 syyksilukemiseen riitti kahden ja puolen kuukauden aikana kolme yhteydenottoa ja niihin liittyneet uhkaukset.

Aikaisemman tutkimuksen mukaan toistuvuuden arviointi on vahvasti tapauskohtaista ja aineistoon kuuluvien ratkaisujen perusteella on vaikeasti johdettavissa lainsoveltamista helpottavia yleisiä tulkintaohjeita.⁸⁰ Toistuvuuden edellytystä käytettiin pääosin syytteen hylkäämisen perusteena.⁸¹

77 Silvennoinen – Tolvanen 2014, s. 759.

78 Törnqvist 2017, s. 452,

79 Mäenpää 2017, s. 72.

80 Törnqvist 2017, s. 453, Mäenpää 2017, s. 78–79.

81 Mäenpää 2017, s. 68.

3.3.2 Oikeudettomuus

Tällä tunnusmerkistökäsitteellä ei näyttäisi olevan välttämättä aina itsenäistä painoarvoa. Syyksilukevissa tuomioissa oikeudettomuus on päätelty tekotavoista ja tekojen toistuvuudesta. Tämä päättely on tyypillistä silloin, kun vainoamisen kohde on valikoitunut hänen ammattinsa takia (esimerkiksi Pohjois-Savon kärjäoikeus 20.8.2021, R19/2771). Oikeudettomuus on aika lailla ilmiselvää tapauksissa, joissa tekijä rikkoo samalla lähestymiskieltoa (Pohjois-Savon kärjäoikeus 13.12.2021, R/21/1946; Helsingin kärjäoikeus 5.2.2020, R19/4580). Samoin uhkailua on pidetty sellaisenaan oikeudettomana (Oulun kärjäoikeus 13.4.2021, R20/1255; Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 17.6.2020, R20/499). Yhteydenottojen valtava määrä on luontevaa luokitella oikeudettomaksi (Helsingin kärjäoikeus 2.10.2020, R18/3923, yli 2 000 yhteydenottoa puolen vuoden aikana). Tuomiossa on myös voitu todeta, että vastaajan toimintaan (muun muassa vahingontekoja ja asianomistajan omaisuuden sotkemista) ei ole ollut mitään asiallista perustetta ja se on ollut siksi oikeudetonta (Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 6.7.2020, R20/207).

Oikeudettomuutta on voitu perustella esimerkiksi sillä, että syytetty on ottanut asianomistajaan yhteyttä tämän kiellosta huolimatta (esimerkiksi Satakunnan kärjäoikeus 30.9.2020, R20/1518 ja 22.4.2022, R22/123; Pohjois-Savon kärjäoikeus 15.6.2021, R20/2924; Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 8.2.2021, R20/3822; Päijät-Hämeen kärjäoikeus 23.2.2021, R21/12). Syyttäjän onkin helpompi näyttää oikeudettomuus toteen, jos asianomistaja on nimenomaisesti kieltänyt tekijää ottamasta asianomistajaan yhteyttä, vaikka tunnusmerkistön täytyminen ei sinänsä edellytä uhrin reagointia yhteydenottoihin tai muihin tunnusmerkistössä lueteltuihin tekoapoihin. Aineiston perusteella syytteitä ei ole hylätty siksi, ettei asianomistaja ole kieltänyt yhteydenottoa. Näin ollen on perusteltua päätellä, ettei kieltoa ole tulkittu oikeudettomuuden kriteeriksi.

3.3.3 On omiaan -kriteeri

Tätä tunnusmerkistökäsitteitä on oikeuskäytännössä perusteltu vainoamisen tekoapoihin viitaten niissä tapauksissa, joissa kriteerin täyttymistä on ylipäättään erikseen perusteltu. Kuten edellä on käynyt ilmi, nimenomainen perustelu tästä puuttui 54 tapauksessa. Varsin puhdaspiirteinen tyyppitapausajatteluun perustuva oikeudellinen arvio on perusteluissa varsin tavanomainen (esimerkkinä Kanta-Hämeen kärjäoikeus 3.11.2021, R21/929). Selkeä näyttö on omiaan -kriteerin täyttymisestä on katsottu olleen tapauksissa, joissa asianomistajan on osoitettu kärsineen vastaajan menettelystä terveydellistä vahinkoa (tyyppitapauksena Päijät-Hämeen kärjäoikeus 27.8.2020, R19/1705). Onkin perusteltua todeta, että pääsääntöisesti on omiaan -kriteeri on täyttynyt joko siten, että uhrin pelko tai ahdistus on konkreettisesti näytetty toteen tai siten, että tuomioistuimien on todennut tekotavan sellaiseksi, että se tyypillisesti aiheuttaa pelkoa tai ahdistusta. Ensin mainittu perustelutapa on jossain määrin ongelmallinen, koska ensinnäkään tunnusmerkistössä ei

edellytetä konkreettisen seurauksen aiheuttamista. Toiseksi voidaan väittää, ettei konkreettista pelkoa tai ahdistusta aiheuttanut teko välttämättä ole tyypillisesti sellainen, että siitä aiheutuu pelkoa tai ahdistusta. Kysymys lienee kuitenkin siitä, että teko on näytön näkökulmasta helpompi luokitella tunnusmerkistön tarkoittamaksi tyyppitapaukseksi silloin, kun uhrin on näytetty pelänneen tai ahdistuneen.

3.4 Vainoamisesta tuomitut rangaistukset

Vainoamisesta tuomittuja rangaistuksia tarkasteltiin niistä tuomioistuinaineiston ratkaisuista, joissa vastaaja tuomittiin ainoastaan vainoamisesta. Vainoamisesta voidaan RL 25 7 a §:n mukaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Aineistossa oli yhteensä 108 vastaajaa, jotka oli tuomittu ainoastaan vainoamisrikoksesta. Tässä joukossa on sekä yhdestä (93) että useammasta vainoamisrikoksesta (14) tuomitut. Tässä tarkastellaan ainoastaan niitä 93 tuomiota, joissa vastaaja on tuomittu yhdestä vainoamisrikoksesta.

Tuomioistuinaineistossa ehdottomasti yleisin rangaistus on sakko. Sakkorangaistus tuomittiin 72 henkilölle, vankeusrangaistus ehdollisena 17 henkilölle ja ehdottomana kolmelle.⁸² Lisäksi yksi jätettiin tuomitsematta rangaistukseen. Sakkorangaistuksen määrä vaihteli välillä 20 ja 90 päiväsakkoa. Kaikista yleisin päiväsakkojen määrä oli 50 (29 %, 21 kpl) ja toiseksi yleisin 40 (25 %, 18). Määrättyjen päiväsakkojen keskiarvo oli kuitenkin 54 ja yli 50 päiväsakkoa määrättiin yhteensä 27 henkilölle.⁸³

Tuomioistuinaineistosta tarkasteltiin vainon keston vaikutusta rangaistukseen. Tuomittua sakkorangaistusta ja vankeusrangaistusta tarkasteltiin erikseen. Ensin tarkasteltiin vainon keston vaikutusta päiväsakkojen määrään. Taulukossa 2 esitetään vainon keskimääräinen kesto tuomittujen päiväsakkojen lukumäärän suhteen. Keskimäinen sarake (N) kertoo, kuinka monessa tapauksessa vastaajalle tuomittiin kyseinen määrä sakkoja.

-
- 82 Näiden kolmen osalta tuomioistuin katsoi, että aikaisemman rikollisuuden perusteella vankeusrangaistus tulisi tuomita ehdottomana. Pohjanmaan kärjäoikeus tuomitsi 11.11.2021 antamallaan ratkaisulla R 21/989 vastaajan 60 päivän ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Kuitenkin kahden vastaajan osalta ehdottoman sijaan tuomittiin yhdyskuntapalvelua. Varsinais-Suomen kärjäoikeus tuomitsi 8.1.2021 antamallaan ratkaisulla R 20/812 vastaajalle 70 tuntia yhdyskuntapalvelua. Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus tuomitsi 14.2.2020 antamallaan ratkaisulla R 19/3517 vastaajalle 8 kk yhteisen rangaistuksen kyseessä olleesta vainoamisesta ja täytöntöön pantavasta aiemmasta rangaistuksesta, ehdottoman 8 kk sijaan tuomittiin 237 tuntia yhdyskuntapalvelua.
- 83 Aikaisemmassa vuosien 2015–2016 kärjäoikeusaineistossa ainoastaan vainoamisesta annettujen päiväsakkojen vaihteluväli oli 10–90 ja keskiarvo 49, Häkkänen-Nyholm – Salo, s. 304.

Taulukko 2. Vainon keskimääräinen kesto (kk) tuomittujen päiväsakkojen suhteen

Päiväsakkojen lkm	N	Vainon keskimääräinen kesto (kk)
20	1	12,9
30	1	7,1
40	18	12,8
45	4	11,1
50	21	12,0
55	2	20,5
60	8	17,1
70	8	9,2
75	2	47,4
80	5	18,3
90	2	11,2
Yhteensä	72	14,0

Tuomittujen päiväsakkojen määrä ei tässä tuomioistuinaineistossa riippunut ainoastaan vainon kestoista: esimerkiksi siinä missä 40 päiväsakkoon tuomitut 18 tekoa kestävätkeskimäärin 12,8 kuukautta, 70 päiväsakkoon tuomitut 8 tekoa kestävätkeskimäärin 9,2 kuukautta.

Toiseksi tarkasteltiin tuomittujen päiväsakkojen keskimääräistä lukumäärää suhteessa vainon keston. Taulukon 3 ensimmäinen sarake kuvaa vainon kestoa kuukausina, toinen sarake tapausten lukumäärää ja kolmas tuomittujen päiväsakkojen keskimääräistä lukumäärää.

Taulukko 3. Tuomittujen päiväsakkojen keskimääräinen lukumäärä vainon keston suhteen

Vainon kesto	N	Sakkojen keskimääräinen lkm
$x < 3\text{kk}$	12	50,4
$3\text{kk} \leq x < 6\text{kk}$	14	55,7
$6\text{kk} \leq x < 12\text{kk}$	11	55,5
$12\text{kk} \leq x < 18\text{kk}$	15	50
$18\text{kk} \leq x < 24\text{kk}$	8	60,6
$24\text{kk} \leq x$	12	54,2
Kaikki yhteensä	72	53,9

Taulukosta 3 ilmenee, että sakkorangaistuksen ankaruus ei tämän aineiston perusteella riipu suoraan vainoamisen kestoista. Kun tapaukset jaettiin vainon keston perusteella kuuteen ryhmään, jossa lyhimpiä, alle kolmen kuukauden kestoisia tekoja oli 12 kappaletta ja pisimpiä, yli kahden vuoden kestoisia tekoja oli 12 kappaletta, ei missään kuudesta ryhmästä keskimääräisten päiväsakkojen määrä eronnut toisista ryhmistä merkittävästi.

Toiseksi tarkasteltiin tuomitun vainon keston vaikutusta vankeuden keston. Tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten pituudet vaihtelivat 30 päivästä 5 kuukauteen. Taulukossa 4 esitetään vainon keskimääräinen kesto tuomitun vankeuden pituuden suhteen. Vankeuden pituus ilmoitetaan taulukossa päivinä.⁸⁴ Keskimäinen sarake (N) kertoo, kuinka monessa tapauksessa vastaaja tuomittiin ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetun pituiseen vankeustuomioon.

84 Täysinä kuukausina tuomittu vankeus on muutettu päiviksi RL 2 c:3 §:n mukaisesti siten, että kuukauteen lasketaan 30 päivää.

Taulukko 4. Vainon keskimääräinen kesto vankeusrangaistuksen pituuden suhteen

Vankeuden pituus päivinä	N	Vainon keskimääräinen kesto (kk)
30	1	8
40	1	42,6
50	2	16,3
60	5	14,1
70	1	1,9
90	6*	26,9
120	2	11,2
150	1	73,6
Kaikki yhteensä	19	21,7

* Yhdelle tuomittu lisäksi oheissakko 30 päiväsakkoa.

Myöskään tuomitun vankeuden pituuden perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä vainon keston vaikutuksesta tuomion ankaruuteen.

Toiseksi tarkasteltiin vankeusrangaistuksen keskimääräistä pituutta suhteessa vainon keston. Taulukon 5 ensimmäinen sarake kuvaa vainon kestoja kuukausina, toinen tapausten lukumäärää ja kolmas keskimääräistä vankeuden pituutta.

Taulukko 5. Vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus vainon keston suhteen

Vainon kesto	N	Vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus päivinä
$x < 12\text{kk}$	8	71,3
$12\text{kk} \leq x < 24\text{kk}$	4	70,1
$24\text{kk} \leq x$	7	87,1
Kaikki yhteensä	19	77,4

Vainon keston suhteen tarkasteltuna voidaan todeta, että pitkät, yli 2 vuotta jatkuneet vainoamistapaukset johtivat keskimäärin pidempiin vankeustuomioihin. Johtopäätösten tekemisessä tulee kuitenkin huomioida aineiston varsin pieni, tilastolliseen päätteelyyn

riittämätön koko, eli 19 tapausta. Sen sijaan sakkorangaistuksen ja vankeusrangaistuksen välillä vaikuttaisi olevan suurempi ero. Ratkaisuissa, joissa tuomittiin sakkoa, oli vainon kesto keskimäärin 14 kuukautta (N=72) ja niissä, joissa tuomittiin vankeutta, oli vainon kesto keskimäärin 21,7 kuukautta (N=19). Näin pienillä määrillä ei kuitenkaan voida tehdä varsinaisia johtopäätöksiä siitä, vaikuttaako rangaistuksen ankaruuteen vainon kesto vai jokin muu seikka.

Vainoamisrikoksen vakavuuteen vaikuttaa sen keston lisäksi tekotapa, lukumäärä ja teko-kokonaisuuden intensiivisyys.⁸⁵ Lisäksi yksittäistapauksissa vaikutusta voidaan ajatella olevan tekijän ja uhrin välisellä suhteella sekä uhrin henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, jotka voivat vaikuttaa siihen, miten pelottavalta tai ahdistavalta jokin teko tuntuu. Selvitystä varten tuomioista laadittuun taulukkoon kerättyjen tietojen perusteella ei tule selväksi, mitkä yksittäiset seikat vaikuttavat rangaistuksen mittaamiseen. Osittain tämä voi johtua siitä, että tuomioistuinaineiston taulukointi on vaikeaa, sillä esimerkiksi yksittäisten tekojen lukumäärä ilmaistaan tuomioissa usein sanallisesti, esimerkiksi ”lukuisia”. Tunnusmerkistön mukaisia tekotapoja ei selkeästi erotella eikä esimerkiksi uhkaavia yhteydenottoja välttämättä pidetä uhkaamisena. Näiden seikkojen vuoksi esimerkiksi tunnusmerkistön mukaisien tekotapojen eroa tai yksittäisten tekojen lukumääriä ei voida koko aineiston osalta verrata tuomittujen sakkojen määrään.

Tuomioistuinaineistossa rangaistusseuraamusta perusteltiin vaihtelevasti. Osassa tuomioita perustelu oli varsin lyhyt, kuten Oulun kärjäoikeuden 1.9.2020 antamassa ratkaisussa R 19/3407, jossa todetaan syyttäjän vaatimuksen mukaisen sakkorangaistuksen olevan rangaistuskäytännön mukainen seuraamus kyseessä olevassa vainoamisessa. Jonkinlaisena yhdistävänä tekijänä kaikista lievimmän rangaistaville vainoamisrikoksille voidaan pitää sitä, etteivät teot sisällä uhkaa tai uhkaavia viestejä.⁸⁶ Sen sijaan yhteydenotot ovat voineet olla pyrkimystä seurusteluun. Eräässä tuomiossa kärjäoikeus⁸⁷ perusteli varsin lievää rangaistusseuraamusta sillä, että vaikka teko aika on melko pitkä ja vastaajan lähettämät ei-toivotut parisuhdetta ja seksin ehdottamista koskevat viestit olivat omiaan aiheuttamaan asianomistajassa ahdistusta, eivät viestit olleet sisällöltään uhkaavia, pelottavia, halventavia tai loukkaavia. Lisäksi osapuolten välinen muu viestien vaihto oli runsasta ja pääosin asiallista. Näillä perusteilla 20 päiväsakkoa pidettiin riittävä seuraamuksena.

85 Tekojen vakavuutta koskeva edellytys liittyy olennaisesti niiden toistuvuuteen ja seurauksiin. HE 19/2013 vp, s. 25.

86 Esimerkiksi Pirkanmaan kärjäoikeus 11.3.2020 R 20/1262.

87 Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus 10.6.2021 R 21/90.

Uhkaamisen katsotaan olevan peruste ankarammalle seuraamukselle riippumatta siitä, katsotaanko uhkaus erilliseksi tekotavaksi tai katsotaanko vastaajan lähettämän viestin sisällön olleen uhkaava. Yhteydenottamista pidetään kuitenkin lievempänä tekotapana kuin muita tunnusmerkistössä mainittuja tekotapoja. Yhteydenottojen sävyn muuttuminen uhkaavaksi ja pelottelutarkoitus tai tieto menettelyn aiheuttamasta pelosta asianomistajalle perustelevat ankarampaa rangaistusta.⁸⁸

Menettelyn pitkälle kestolle annetaan merkitystä, mikäli sen katsotaan perustelevan ankarampaa rangaistusta. Eräessä tapauksessa⁸⁹ vastaajan katsottiin lähettäneen suuren määrän viestejä ja soittaneen huomattavan määrän puheluita asianomistajan henkilökohtaiseen ja työnumeroon. Vastaaja oli myös kerran seurannut autolla ja tiedustellut asianomistajan yhteystietoja tämän lapselta. Tekoaika oli 28 kuukautta. Rangaistuksen mittaamisessa huomioitiin menettelyn pitkäkestoisuus, mutta myös se, että se oli pääasiassa tapahtunut etäviestimien välityksellä. Oikeudenmukaiseksi rangaistukseksi katsottiin 55 päiväsakkoa.

Tuomioistuinaineistossa korkein sakkorangaistus eli 90 päiväsakkoa on tuomittu vainosta, joka kesti hieman yli kolme kuukautta, tekotapana oli yhteydenottaminen ja jossa vainoaja oli asianomistajalle tuntematon. Yksittäisten tekojen lukumäärä ei tullut ilmi. Yhteydenotot tehtiin lähettämällä lukuisia viestejä ja soittamalla. Ne olivat sisältäneet muun muassa uhkailua, painostamista ja vihjauksia asianomistajan seuraamisesta ja tarkkailemisesta. Lisäksi vastaaja oli käynyt asianomistajan oletetussa kotiosoitteessa, entisellä työpaikalla sekä asianomistajan puolison luennolla. Asianomistaja oli ilmaissut vastaajalle vastentahotoisuutensa ja teko oli aiheuttanut ahdistusta ja pelkoa sekä saanut hänet muuttamaan käyttäytymistään. Käräjäoikeus totesi rangaistuksen mittaamisesta, että vastaajan syyllisyyttä korostavana tekijänä oli se, että hän oli jatkanut menettelyään vielä senkin jälkeen, kun asianomistaja oli pyytänyt häntä lopettamaan ja ilmoittanut asiasta poliisille ja poliisi oli ollut yhteydessä vastaajaan.

Toinen aineiston vainoamisrikos,⁹⁰ josta vastaajalle tuomittiin sakkorangaistuksena 90 päiväsakkoa, oli kestoltaan 19 kuukautta, tekotapana oli yhteydenottaminen, seuraaminen ja tarkkaileminen. Yhteydenotot tehtiin lähettämällä tekoaikana yli 3000 viestiä, tekemällä yli

88 Helsingin käräjäoikeus 17.3.2020 R 20/26; Helsingin käräjäoikeus 31.12.2020 R 19/5660. Molemmissa oikeudenmukaiseksi rangaistukseksi katsottiin 40 päiväsakkoa, tekojen kestot olivat 2 kuukautta ja 2,7 kuukautta.

89 Pirkanmaan käräjäoikeus 12.3.2021 R 20/6756.

90 Pirkanmaan käräjäoikeus 8.2.2022 R 21/2520

2500 soittoyritystä ja tuomalla lukuisia kirjeitä. Lisäksi vastaaja liikkui asianomistajan tontilla luvattomasti lukuisia kertoja, sekä seurasi ja tarkkaili asianomistaja eri paikoissa. Vastaajan ja asianomistajan välinen suhde ei käynyt ratkaisusta ilmi.

Kolmas ratkaisu⁹¹, jossa vastaaja tuomittiin varsin ankaraan 80 päiväsakon rangaistukseen, koska vastaajan entisen kumppanin tekemiä useita lastensuojeluilmoituksia, yhteydenottamista useita kertoja päivässä soittamalla ja viestejä lähettämällä, asunnon pihalla ja ovella käymistä sekä muuttamista perässä toiselle paikkakunnalle. Vastaajan asianomistajaan kohdistamien jatkuvien yhteydenottojen tarkkailun ja seuraamisen katsottiin johtuneen hänen pyrkimyksistään kontrolloida asianomistajan elämää heidän eronsa jälkeen eivätkä ne selittyneet yhteisiin lapsiin liittyvistä asioista sopimisella tai päättämällä. Rangaistuksen mittaamisessa otettiin huomioon erityisesti vainoamisen kesto (lähes 38 kuukautta), sen tekotapa ja tekokertojen lukumäärä.

3.5 Yhteenveto vainoamista koskevasta oikeuskäytännöstä

Tuomioistuinaineistossa vainoamisen tekotapatunnusmerkeistä sovelletaan useimmin yhteydenottamista. Yleisimpiä yhteydenottamisen tapoja ovat erilaiset sähköiset viestit. Toiseksi yleisimpiä vainoamisen tekotapoja ovat seuraaminen ja tarkkailu. Nämä tekotavat on tunnusmerkistössä ja hallituksen esityksessä eroteltu selkeästi toisistaan, mutta kärjäoikeuksien ratkaisukäytännössä niitä sovelletaan päällekkäin. Uhkaamalla tehty vainoaminen on melko harvinaista ja ainoana vainoamisen tekotapana sitä sovellettiin vain yhdessä ratkaisussa. Uhkaaminen on lievempää kuin laitton uhkaus, kuten uhkaaminen lastensuojeluilmoituksella tai alastonkuvan levittämällä. Tuomioistuinaineistossa uhkaamiseksi oli kuitenkin katsottu myös väkivallalla ja jopa hengen menettämällä uhkaaminen. Muu tekotapa on tarpeellinen tekotapatunnusmerkki, sillä se mahdollistaa tunnusmerkistön soveltamisen myös sellaisiin muihin tekotapoihin rinnastuviin tekotapoihin, joita lainsäätäjä ei ole osannut ennakoita.

Tekojen toistuvuuteen vaikuttaa tekokertojen lisäksi ajanjakso; mitä lyhyemmällä ajanjaksolla teot tehdään, sitä todennäköisemmin kyse on vainoamisesta. Tekojen oikeudettomuudelle ei aina anneta itsenäistä painoarvoa, vaan se päätellään tekotavoista ja tekojen toistuvuudesta. Lisäksi asianomistajan erillinen kielto esimerkiksi yhteydenottamiseen vaikuttaa arvioon. On omiaan -kriteerin täyttyminen perustuu useimmiten siihen, että

91 Lapin kärjäoikeus 23.3.2020 R 19/1919.

tuomioistuin on todennut tekotavan olevan sellainen, että se tyypillisesti aiheuttaa seurauksen. Kuitenkin melko usein nimenomainen perustelu joko puuttuu tai arvio perustuu konkreettisen seurauksen aiheutumisesta esitettyyn näyttöön.

Tuomioistuinaineiston perusteella vainoamisesta tuomitaan pääasiassa sakkoa. Sakkorangaistus vaihteli 20 ja 90 päiväsakon välillä. Vankeutta tuomittiin vain harvoin. Vainon kesto ei yksin näytä perustelevan sakon määrää tai vankeusrangaistuksen pituutta.

3.6 Pahoinpitely ruumiillista väkivaltaa tekemättä oikeuskäytännössä

3.6.1 Syyttämättäjäättämispäätökset

Selvitystä varten pyydettiin Syyttäjälaitokselta aikavälillä 1.1.2017–31.3.2022 annetut syyttämättäjäättämispäätökset, joissa on kysymys pahoinpitelystä ruumiillista väkivaltaa tekemättä. Syyttämättäjäättämispäätökset toimitettiin syyttäjälueittain ja niitä saatiin yhteensä 27 siten, että 10 nykyiseltä Pohjois-Suomen syyttäjälueelta, 16 nykyiseltä Itä-Suomen syyttäjälueelta ja yksi Länsi-Suomen syyttäjälueelta. Eri rikosasiaa koskevia päätöksiä oli kuitenkin ainoastaan 19, sillä aineistossa oli useita samaa rikosasiaa, mutta eri henkilöä koskevia päätöksiä.

Syyttämättäjäättämispäätökset koskivat epäiltyä toisen terveyden vahingoittamista ruumiillista väkivaltaa tekemättä. Päätökset koskivat muun muassa alkoholin tarjoamista alaikäiselle henkilölle⁹² tai muun päihdyttävän aineen lisäämistä toisen henkilön juomaan.⁹³ Lisäksi oli joitakin päätöksiä, jotka koskivat erilaisia pieneen lapseen kohdistuvia kaltoinkohtelu epäilyjä, kuten huoneeseen sulkemista ja riittämättömän ravinnon tarjoamista,⁹⁴ lapsen hampaidenhoidon laiminlyömistä⁹⁵ sekä lastenneuvolan ja muiden tutkimus- ja hoitokäyntien laiminlyömistä⁹⁶.

92 Esimerkiksi Salpausselän syyttäjänvirasto 28.3.2018 R 17/9233; Länsi-Suomen syyttäjälue 13.2.2021 R 20/13448.

93 Esimerkiksi Itä-Suomen syyttäjälue 11.11.2020 R 20/14728.

94 Pohjois-Suomen syyttäjälue 21.4.2020 R 19/1251.

95 Oulun syyttäjänvirasto 20.10.2017 R 17/3194.

96 Itä-Suomen syyttäjänvirasto 2.7.2018 R 18/2685/648.

Varsinaista psyykkistä pahoinpitelyä koskevia syyttämättäjättämispäätöksiä oli muutamia. Yksi syyttämättäjättämispäätös⁹⁷ koski epäiltyä terveyden vahingoittamista pahoinpitelemällä toista henkisesti. Kyse oli tapauksesta, jossa epäilty oli haukkunut ja vähätellyt asianomistajaa arvostelemalla tämän ulkonäköä, vertaamalla tätä muihin ja antamalla tälle negatiivista palautetta tämän suorittamasta työstä. Asiassa katsottiin, ettei ole riittävästi näyttöä siitä, että rikoksesta epäilty olisi menettellyllään pahoinpidellyt asianomistajaa vahingoittamalla tämän terveyttä ja lisäksi katsottiin, ettei asiassa ollut riittävästi näyttöä tahallisuudestaan. Syyte jätettiin nostamatta, koska ei ollut olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Toisessa syyttämättäjättämispäätöksessä⁹⁸ oli kyse päälle sylkemisestä ja haukkumisesta. Syyttäjä katsoi, ettei ollut todennäköisiä syitä syytteen tueksi, sillä epäilty kiisti rikoksen ja siten epäilyn tueksi ei ollut kuin asianomistajan kertomus. Samalla perusteella jätettiin syyte nostamatta tapauksessa, joka koski epäiltyä aviopuolisoon kohdistunutta henkistä väkivaltaa, jossa epäillyn väitettiin huutaneen, raivonneen, pelotelleen ja syytelleen asianomistajaa.⁹⁹

Palvelusrikosta ja pahoinpitelyä koskevissa syyttämättäjättämispäätöksissä¹⁰⁰ oli pahoinpitelyn osalta kyse siitä, että epäillyt olisivat vahingoittaneet asianomistajan terveyttä kohdistamalla häneen epäasiallista ja esimieheltä kiellettyä käytöstä muun muassa halventamalla asianomistajaa. Syyttäjä katsoi, ettei esitutkinnassa ilmennyt riittävää selvitystä siitä, että epäiltyjen toiminnalla olisi ollut riittävä syy-yhteys asianomistajan terveydentilassa tapahtuneisiin muutoksiin.

Syyttämättäjättämispäätösten ja nostettujen syytteiden vähäisyyden vuoksi voidaan todeta, ettei epäilty pahoinpitely ruumiillista väkivaltaa tekemättä etene usein esitutkinnasta syyteharkintaan. Syyttämättäjättämispäätösten ja annettujen tuomioiden perusteella pahoinpitely ruumiillista väkivaltaa tekemättä koskee usein alkoholin tarjoamista alaikäiselle niin, että hän humaltuu voimakkaasti tai menettää tajuntansa, tai muiden päihdyttävien aineiden lisäämistä toisen juomaan. Lisäksi tapaukset koskevat pieniin lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua, jossa huoltaja laiminlyö velvollisuutensa huolehtia lapsen terveydenhoitoon liittyvistä asioista. Syyttämättäjättämispäätösaineistossa oli ainoastaan neljä varsinaista henkistä väkivaltaa koskevaa tapausta.

97 Salpauselän syyttäjänvirasto 27.11.2018 R 18/3545.

98 Salpausselän syyttäjänvirasto 27.11.2018 R 18/9487.

99 Itä-Suomen syyttäjäläyde 11.10.2021 R 21/3629.

100 Oulun syyttäjänvirasto 30.5.2017 SO17/2116.

3.6.2 Käräjäoikeuden ratkaisukäytäntö

Selvitystä varten pyydettiin Syyttäjälaitokselta lista aikavälillä 1.1.2017–31.3.2022 nostetuista syytteistä, joissa oli kysymys pahoinpitelystä ruumiillista väkivaltaa tekemättä. Tuomioistuinratkaisut tilattiin saadun listauksen mukaisesti. Tutkimusaineistoon saatiin 11 käräjäoikeudesta yhteensä 39 ratkaisua, joissa syytettiin pahoinpitelystä (RL 21:5), törkeästä pahoinpitelystä (RL 21:6) tai lievästä pahoinpitelystä (RL 21:7) ruumiillista väkivaltaa tekemättä. Käräjäoikeuden 39 ratkaisussa oli yhteensä 50 vastaajaa syytettynä pahoinpitelystä ruumiillista väkivaltaa tekemättä. Sama ratkaisu saattoi siten sisältää useampaa henkilöä koskevan syytteen. Osassa ratkaisuja samaa henkilöä syytettiin useampaan kuin yhteen asianomistajaan kohdistuneesta teosta. Osa tuomioista on salassa pidettäviä eikä niistä käy ilmi kyseessä olevaa tunnusmerkistöä koskevien syytteiden lukumäärä. Näiden tuomioiden osalta on otettu huomioon ainoastaan syytettyjen määrä. Taulukossa 6 on esitetty tuomioistuinaineiston ratkaisut ja syytteiden määrä käräjäoikeuksittain.

Taulukko 6. Pahoinpitelyratkaisut ja syytteet käräjäoikeuksittain

Käräjäoikeus	Ratkaisut	Syytteet	Hyväksytyt syytteet	Hylätyt syytteet
Etelä-Savon käräjäoikeus	1	2	0	2
Helsingin käräjäoikeus	1	2	0	2
Hyvinkään käräjäoikeus	2	2	0	2
Kainuun käräjäoikeus	1	1	1	0
Lapin käräjäoikeus	9	14	9	5
Oulun käräjäoikeus	13*	19*	5	13
Pirkanmaan käräjäoikeus	1	1	1	0
Pohjois-Karjalan käräjäoikeus	2	3	2	1
Pohjois-Savon käräjäoikeus	5	6	2	4
Satakunnan käräjäoikeus	3	4	3	1
Varsinais-Suomen käräjäoikeus	1	2	2	0
Yhteensä	39	56	25	30

* Yhdessä tapauksessa syyttäjä luopunut syytteestä pääkäsittelyssä.

Pahoinpitely ruumiillista väkivaltaa tekemättä edellyttää seurauksen aiheuttamista. Seuraus voi olla terveysvahinko, kipu tai toisen saattaminen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Tuomioistuinaineistossa yleisin seuraus on terveyden vahingoittaminen.

Syytteessä tai tuomion perusteluissa ei kuitenkaan välttämättä eroteltu seuraustunusmerkkejä toisistaan eli sitä, oliko terveyden vahingoittamisen lisäksi kyse kivun tai tiedottoman tilan aiheuttamisesta. Tyypillisesti seuraus oli jollain tapaa fyysinen ja ilmeni esimerkiksi alaikäisen vahvana päihtymystilana¹⁰¹, paleltumana¹⁰² tai hampaiden reikiintymisenä¹⁰³.

Tuomioistuinaistossa arvioitiin myös joitakin tekoja, joissa syytteen mukaisena seurauksena oli psyykkisen terveyden vahingoittuminen. Terveyden vahingoittamisesta ruumiillista väkivaltaa tekemättä oli kyse myös Lapin kärjäoikeuden 22.3.2019 antamassa ratkaisussa R 18/859, jossa isä tuomittiin useasta pahoinpitelystä, joista kahdessa oli kyse lapsen rangaistusluonteisesta hiusten leikkaamisesta. Hiusten leikkaamisen katsottiin rangaistusluonteisina olleen asianomistajille häpeällisiä ja kärsimystä aiheuttavia ja siten niiden katsottiin vahingoittaneen lasten terveyttä. Merkitystä annettiin sille, etteivät lapset olleet antaneet suostumustaan hiusten leikkaamiseen eikä asiassa myöskään voitu päätellä sitä, että vastaaja olisi tilanteessa voinut käsittää suostumuksen olemassaoloa.

Varsinaista psyykkistä väkivaltaa käsiteltiin Satakunnan kärjäoikeuden 28.8.2020 antamassa ratkaisussa R 20/393. Kärjäoikeus katsoi esitetyn todistelun perusteella näytetyksi, että vastaaja oli eri tavoin ruumiillista väkivaltaa tekemällä pahoinpidellyt tyttäriään. Lisäksi vastaaja oli toistuvasti reagoinut tekoaikana 7–15- ja 9–16-vuotiaiden tyttäriensä tekemisiin ja sanomisiin ennalta-arvaamattomasti ja aggressiivisesti huutamalla ja arvostelemalla näitä, kommentoimalla heidän älykkyyttään ja ulkonäköään sekä uhkaamalla ruumiillisella väkivallalla. Vastaajan katsottiin luoneen pelon ilmapiirin, missä muut perheenjäsenet joutuivat jatkuvasti olemaan varuillaan. Molemmilla tyttärillä oli todettu erilaisia psyykkisiä seurauksia. Vastaajan katsottiin toimineen tahallisesti muun muassa sen perusteella, että lastensuojelu oli kiinnittänyt vastaajan huomioita hänen toimintansa haitallisiin vaikutuksiin jo vuosia aikaisemmin. Kärjäoikeus arvioi vastaajan menettelyä syytteen mukaisesti kummankin asianomistajan osalta yhtenä pahoinpitelynä muun muassa erillisten tekojen samana pysyneen motivaatiotaustan vuoksi.

Alaikäiseen kohdistuvasta terveyden vahingoittamisesta oli kyse myös Lapin kärjäoikeuden 28.2.2020 antamassa ratkaisussa R 19/2081, jossa vastaaja tuomittiin ikätoverinsa terveyden vahingoittamisesta, kun hän sanallisesti uhkaili, painosti tai pakotti antamaan

101 Etelä-Savon kärjäoikeus 29.1.2020 R 19/1294; Kainuun kärjäoikeus 23.11.2021 R 21/612; Pohjois-Savon kärjäoikeus 3.8.2022 R 21/882.

102 Esimerkiksi Pohjois-Savon kärjäoikeuden 24.11.2021 antamassa ratkaisussa R 21/2185 asianomistajalle aiheutui paleltumavammoja, kun hänet pakotettiin ulos pakkaseen paljain jaloin.

103 Oulun kärjäoikeuden tuomiopiirissä, esimerkiksi Oulun kärjäoikeus 12.5.2021 R 20/3961; Oulun kärjäoikeus 3.3.2021 R 20/1289.

nuuskaa ja ostamaan virvoitusjuomia. Samalla vastaaja tuomittiin ruumiillisen väkivallan tekemisestä. Pirkanmaan kärjäoikeuden 6.10.2020 antamassa ratkaisussa 20/135992 kärjäoikeus katsoi näytetyksi, että vastaaja tahallaan vahingoitti 8-vuotiaan asianomistajan terveyttä pahoinpitelemällä voimakkaasti lapsen äitiä tämän nähden.

Psyykkistä väkivaltaa puolisoa kohtaan arvioitiin kahdessa kärjäoikeuden ratkaisussa. Hyvinkään kärjäoikeus hylkäsi syytteen 5.6.2018 antamassaan ratkaisussa R 18/60/707, joka koski asianomistajan terveyden vahingoittamista henkeä uhkaamalla, alistamalla taloudellisesti, yhteiseen kotiin pääsyn estämisellä, haukkumisella, uhkaamalla levittää talenteita pariskunnan välisistä riidoista sekä painostamalla ja vakoilemalla. Tuomioistuimen mukaan asiassa esitetyn näytön perusteella vastaajan syytteen mukainen menettely oli jäänyt näyttämättä eikä menettely samasta syystä täyttänyt myöskään vainoamisen tunnusmerkistöä. Vastaaja tuomittiin pahoinpitelystä samaan asianomistajaan kohdistaman ruumiillisen väkivallan perusteella.

Myös Lapin kärjäoikeus hylkäsi syytteen pahoinpitelystä ruumiillista väkivaltaa tekemättä 21.1.2020 antamallaan ratkaisulla R 18/451. Syytteen mukaan vastaaja oli vahingoittanut asianomistajan terveyttä henkistä väkivaltaa käyttämällä puhuttelemalla, nimittelemällä ja käyttäytymällä epäkunnioittavasti sekä aiheuttanut taloudellisen taakan asianomistajalle. Tuomioistuimen perustelujen mukaan teko ei ollut tahallinen. Taustalla oli riitainen avioero ja molemmat tuomittiin rangaistukseen toistensa fyysisestä pahoinpitelystä.

3.6.3 Yhteenveto pahoinpitelyä koskevasta oikeuskäytännöstä

Syyttäjälaitokselta saatujen syyttämättäjäättämispäätösten ja nostettuja syytteitä koskevan listauksen perusteella pahoinpitelyn seuraustunnusmerkkiä sovelletaan varsin harvoin. Terveyden vahingoittaminen liittyy tavallisimmin fyysiseen terveyteen eli teosta jää jokin fyysinen jälki tai fyysinen olotila, jonka osoittaminen on melko yksinkertaista. Terveyden vahingoittaminen liittyy usein myös niihin tekoihin, joiden seurauksena on kipu tai toisen saattaminen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan.

Varsinaiseen psyykkiseen väkivaltaan eli psyykkisen terveyden vahingoittamiseen pahoinpitelyn tunnusmerkistöä sovelletaan vain harvoin. Erityisesti syyksiluettuja ratkaisuja on äärimmäisen vähän, tämän selvityksen tuomioistuinaineistoissa vain kolme. Näistä kahdessa ruumiillisen väkivallan tekeminen yksiköitiin samaan pahoinpitelyrikokseen kuuluvaksi. Kolmannessa asianomistajan terveyttä vahingoitettiin pahoinpitelemällä kolmatta henkilöä, joten silläkin on liittymänsä ruumiilliseen väkivaltaan. Ylipäänsä syyte pelkästä pahoinpitelystä ruumiillista väkivaltaa tekemättä on harvinainen ja yleensä samaan teko-kokonaisuuteen liittyy myös ruumiillista väkivaltaa.

4 Psyykkisen väkivallan rangaistavuus eräissä Euroopan maissa

4.1 Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Norjassa

Norjan rikoslain 273 §:ssä määritelty rikos *kroppsskade* näyttäisi sanamuotonsa puolesta soveltuvan myös psyykkiseen pahoinpitelyyn. Oikeuskäytännön (Rt 1992 s. 1703) ja oikeuskirjallisuuden perusteella säännös vaikuttaisi rajautuvan kuitenkin fyysisten vammojen aiheuttamiseen.¹⁰⁴

4.1.1 Pahoinpitely lähisuhteissa

Norjassa on kuitenkin aivan oma, lähisuhdeväkivaltaa koskeva pahoinpitelyn tunnusmerkistö, *mishandling i naere relasjon* (Strl 2005, tuli voimaan 1.10.2015, 282 §).¹⁰⁵ Alkuperäisessä muodossaan (vuodesta 2005) tunnusmerkistö oli vuoden 1902 rikoslain 219 §, jota muutettiin sen voimaantulon jälkeen useita kertoja.¹⁰⁶ Säännöksen tekotapoina on lakiin kirjattu uhkaus, pakko, vapaudenriisto, väkivalta tai muu loukkaus. Tunnusmerkistö soveltuu vakavaan tai toistuvaan pahoinpitelyyn. Oikeuskirjallisuudessa¹⁰⁷ ja käytännössä (Rt 2013 s. 329) on korostettu, että kyseessä on eräässä mielessä väkivallan kvalifioitu muoto: väkivallan tulee olla vakavaa tai toistuvaa.¹⁰⁸ Säännös soveltuu tekoihin, jotka

104 Haugen – Efstad 2019, s. 321.

105 Lov om straff 282 §: Mishandling i nære relasjoner
Med fengsel inntil 6 år straffes den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler

a.	sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer,
b.	sin eller nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje,
c.	sin slektning i rett oppstigende linje,
d.	noen i sin husstand, eller
e.	noen i sin omsorg.

Når noen kjennes skyldig i en straffbar handling etter § 282 første ledd bokstav b, skal retten vurdere om kontaktforbud etter § 57 skal idømmes.

106 Lainsäädäntöhistoriasta on hyvä katsaus artikkelissa Saether 2017, s. 517–518.

107 Haugen – Efstad 2019, s. 343.

108 Matningsdal 2021, s. 182.

päätyvät siihen, että uhri pakotetaan elämään jatkuvassa epävarmuudessa ja väkivallan pelossa. Kyseessä on tapauskohtainen kokonaisarvostelu (Rt 2004 s. 1556).¹⁰⁹ Yksikin teko voi toteuttaa tunnusmerkistön, jos se on omiaan synnyttämään pelkoa siitä, että uhriin kohdistuu uudelleen vastaava teko (Rt 2014 s. 695).¹¹⁰ Tosin yleensä loukkausten määrä on relevantti kokonaisarvostelussa (HR – 2018 – 112 – A).

Läheinen on määritelty laissa seuraavasti: a) nykyinen tai aikaisempi aviopuoliso tai avopuoliso, b) edellä mainittujen sukulainen suoraan alenevassa polvessa, c) tekijän sukulainen suoraan ylenevässä polvessa, d) joku tekijän talouteen kuuluva tai e) tekijän huolenpidon varassa oleva. Avioliittoon rinnastuu rekisteröity parisuhde.

Oikeuskäytännössä on nimenomaisesti todettu myös psyykkisen väkivallan olevan rangaistavaa, jos se on luonteeltaan pahoinpitelyä (Rt 2013 s. 879).¹¹¹ Oikeuskäytännössä on katsottu tunnusmerkistön täyttyvän myös, jos tekijä sallii lapsen katselevan lapsen läheisen pahoinpitelyä (Rt 2010 s. 949). Lainsäädäntöhistoriasta löytyy myös psyykkisen väkivallan kriminalisointia kyseenalaistavia kannanottoja. Rikoslakikomissio katsoi vuonna 2002, että psyykinen väkivalta kuului pikemmin sosiaalisten auttamisjärjestöjen kuin rikosprosessin asiaksi (NOU 2002, Ny Straffelov, s. 407). Joka tapauksessa psyykinen väkivalta on nyt yksiselitteisesti säädetty Norjassa rangaistavaksi.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että tyyppitapauksessa mies kohdistaa väkivaltaa naiseen. Säännös on kuitenkin sukupuolineutraali ja soveltuu myös naisten miehiin kohdistamiin tekoihin ja tekijän kanssa samaa sukupuolta edustaviin uhreihin. Uhreina voivat olla myös lapset ja vanhemmat.¹¹²

Säännöksen soveltamisesta rangaistuksen määräämisessä on runsaasti oikeuskäytäntöä. Norjassa lainsäätäjä on korottanut tuntuvasti enimmäisrangaistusta neljästä vuodesta vankeutta kuuteen vuoteen vankeutta vuonna 2010. Lainsäätäjä on halunnut näin korostaa lähisuhdeväkivallan erityistä moitittavuutta.¹¹³ Muutokset rangaistustasossa eivät ole kuitenkaan olleet dramaattisia.¹¹⁴ Oikeuskäytännössä on korostettu rikoksen erityistä moitittavuutta. Usein tekijänä on uhriin nähden suojeluvastuussa oleva henkilö, esimerkiksi lapsen vanhempi. Keskeisiä rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavia seikkoja ovat teon

109 Ks. myös Matningsdal 2021, s. 180.

110 Matningsdal 2021, s. 183.

111 Kirjallisuudessa tapausta on kommentoinut perinpohjaisesti Saether 2017, s. 531–532. Ks. myös. Matningsdal 2021, s. 181.

112 Haugen – Efstad 2019, s. 344.

113 Saether 2017, s. 547.

114 Saether 2017, s. 546 – 547.

törkeys, toistuvuus, ajallinen kesto, vahinkopotentiali, seuraus ja uhrin tunne elämisestä jatkuvan uhan alla (Rt 2010 s. 129, Rt 2014 s. 1011 ja HR – 2018 -390 – A). Tekijän ja uhrin psykologinen sidos sekä uhrin tunne siitä, että hän joutuu elämään jatkuvan väkivallan uhan alla ovat keskeisiä kriteereitä. Tekijän kansallisella alkuperällä tai kulttuurisella taustalla ei ole vaikutusta moitittavuusarvioon. Kaikkia Norjaan saapuneita arvioidaan samoilla kriteereillä ja kaikki lapset taustasta riippumatta nauttivat samaa perusoikeuksien suojaa (HR – 2017–2415 – A).

Lähisuhdeväkivaltaan suhtaudutaan Norjassa vakavasti, mistä on osoituksena rangaistuskäytäntö. Lähtökohtana on ehdoton vankeus. Ehdollinen vankeus tulee kysymykseen vain, jos tapaukseen liittyy erityisiä lieventäviä seikkoja (HR – 2014–2101 – A). Lapsiin kohdistuva rikos johtaa lähes poikkeuksetta ehdottomaan vankeuteen. Kyse ei tarvitse välttämättä olla vakavasta väkivallasta. Tapauksessa Rt 2014 s. 1011 vanhempi tuomittiin ehdottomaan vankeuteen lukuisista avokämmenellä, nyrkein ja vyöllä lyöden tehdyistä pahoinpitelyistä (uhri oli tekoaikaan 7–9-vuotias, tekoja oli kahden vuoden aikana ainakin 11). Yhdyskuntapalvelua tuomitaan vain painavista syistä (Rt 2012 s. 1313 ja Rt 2015 s. 1115). Rangaistuksen lisäksi normaali seuraamus on tuntuva kärsimyskorvaus (esim. Rt 2015 s. 1115). Tässä tapauksessa tuomittiin tekijälle poikkeuksellisesti yhdyskuntapalvelua, koska hän oli rikoksen uhreina olleiden lastensa yksinhuoltaja ja lasten edun katsottiin vaativan sitä, ettei äiti joudu vankilaan. Tapauksissa herättää kautta linjan huomiota rikosten pitkä kesto ja sen perusteella arvioitu psyykkinen haitta uhreille.

Esimerkkinä avopuolisoon kohdistuvasta teosta on tapaus HR – 2018–390 – A. Tapauksessa tekijä oli pitänyt uhria totaalissa kontrollissa kahden ja puolen vuoden ajan, mikä oli johtanut uhrin henkiseen epätasapainoon ja väkivallan pelkoon. Tätä pidettiin psyykkisenä pahoinpitelynä. Tekijä oli kohdistanut uhriin myös eriasteista fyysistä väkivaltaa. Rangaistukseksi tuomittiin kuusi kuukautta ehdotonta vankeutta. Tapauksessa Rt 2013 s. 1313 tekijä tuomittiin seitsemän kuukauden ehdottomaan vankeuteen iäkkääseen äitiinsä kohdistuneesta pahoinpitelystä (väkivalta esimerkiksi korvista kiskomista, tekojen aikaväli puolitoista vuotta). Tuomiossa korostettiin ikäihmisen erityistä haavoittuvuutta. Myöskään tapauksessa HR – 2018–316 – U lapsiin kohdistuva väkivalta ei ollut erityisen vakavaa, mutta psyykkinen haitta isän hoidossa olleille lapsille arvioitiin niin suureksi, että tuomiona oli kahdeksan kuukautta ehdotonta vankeutta (lapset 8- ja 10-vuotiaat tekojen alkaessa, rikoksen kokonaiskesto neljä vuotta). Vastaavasti tapauksessa LG – 2009–122558 tuomittiin vanhempi 5–13-vuotiaisiin lapsiinsa kohdistuneesta väkivallasta (lyöntejä ja potkuja, esineillä heittelemistä) viideksi kuukaudeksi vankeuteen (rikoksen kesto neljä vuotta). Rangaistusmaksimin noston jälkeen odotettavissa oleva tuomio olisi nyt vuosi

vankeutta.¹¹⁵ Rangaistustason nostamisesta rikoslaissa on arvioitu Norjan oikeuskirjallisuudessa seuraavan varsin tuntuva rangaistusten koventuminen myös käytännössä. Oikeuskäytännön on siis oletettu seuraavan lainsäätäjän selkeästi ilmaisemaa tahtoa.

Ankarampiakin ehdottomia vankeuksia voidaan tuomita, jos kyse on ollut jokseenkin vakavasta väkivallasta. Näin esimerkiksi tapauksessa LA – 2008–19096, jossa tuomio olisi ollut nykymittapuulla puolitoista vuotta ehdotonta vankeutta (uhrina aviopuoliso, nyrkin iskuja mm. kasvoihin, tappouhkauksia uhrille ja hänen lapsilleen) ja tapauksessa Rt 2007 s. 1537, jossa tuomio oli vuosi ehdotonta vankeutta (tekoja lähes 100, nyrkillä lyömisiä ja potkuja), mutta rangaistustason noston jälkeen odotettavissa oleva tuomio olisi nyt kaksinkertainen. Myös tapauksessa Rt 2005 s. 929 kyse oli varsin vakavasta väkivallasta avopuolisoa kohtaan (yhtenä osatekona oli raskaana olleen avopuolison ajaminen asunnosta ulos talviseen pakkasyöhön), tuomio vuosi ehdotonta vankeutta, mutta rangaistustason korotuksen jälkeen oletettavasti tänä päivänä rangaistus olisi ollut jopa kaksi vuotta vankeutta. Tapauksessa HR – 2016–553 – A yhteinen vankeusrangaistus oli yhdeksän vuotta. Uhreina oli viisi perheenjäsentä, joista neljä oli pieniä lapsia. Teot olivat vakavia, mukana myös kidutuksenomaisia pahoinpitelyitä, tappouhkauksia ja vapaudenriistoa. Tuomiossa todettiin puolison ja lasten joutuneen elämään kotonaan suorastaan vankilanomaisissa olosuhteissa.

4.1.2 Törkeä pahoinpitely lähisuhteissa

Lähisuhdeväkivallasta on Norjassa myös kvalifioitu rikostunnusmerkistö, törkeä pahoinpitely lähisuhteissa (*grov mishandling i nære relasjoner*, Strl 283 §).¹¹⁶ Törkeysarviossa pannaan ensinnäkin painoa seuraukselle (merkittävä vahinko tai kuolema). Lisäksi otetaan huomioon rikoksen kesto, erityisen tuskallinen tekotapa tai merkittävä kärsimys teon seurauksena taikka teon kohdistuminen puolustuskyvyttömään uhriin. Enimmäisrangaistus on 15 vuotta vankeutta.

115 Haugen – Efjestad 2019, s. 346.

116 Lom om straff 283 §: Grov mishandling i nære relasjoner

Grov mishandling i nære relasjoner straffes med fengsel inntil 15 år. Ved avgjørelsen av om mishandlingen er grov skal det særlig legges vekt på om den har hatt til følge betydelig skade eller død, og for øvrig

a.	dens varighet,
b.	om den er utført på en særlig smertefull måte, eller har hatt til følge betydelig smerte, eller
c.	om den er begått mot en forsvarsløs person.

Tunnusmerkistön soveltamisessa olennaista on tapauskohtainen kokonaisarvostelu, raja perusmuotoisen ja törkeän tekemuodon välillä on liukuva.¹¹⁷ Ratkaisevia seikkoja kokonaisarvostelussa on seurauksen (vakava vamma, kuolema) lisäksi uhrin ikä (HR – 2016–2345 – A, jossa törkeä pahoinpitely oli kohdistunut sylilapseen). Tässä tapauksessa tekotapana oli muun muassa kylmään veteen heittäminen, sormen murtaminen ja hengityksen vaikeuttaminen. Tuomio oli 2,5 vuotta ehdotonta vankeutta.

Vaikka rangaistusasteikko mahdollistaa jopa 15 vuoden vankeusrangaistuksen tuomitsemisen, ainakin julkaistuissa tapauksissa rangaistustaso on vaihdellut runsaasta kahdesta vuodesta neljään vuoteen. Tätäkin asteikkoa korotettiin tuntuvasti vuonna 2010, johon asti enimmäisrangaistus oli kuusi vuotta vankeutta. Tapauksessa Rt 2009 s. 1336 kysymys oli varsin vakavasta pahoinpitelystä (lapsiin kohdistuneita lyöntejä ja potkuja, tappouhkaus, vapauden rajoittaminen). Oikeuskirjallisuuden mukaan oletettava rangaistus olisi nyt lainuudistuksen jälkeen 2,5, vankeutta.¹¹⁸ Tapauksessa LF – 2018–121117 tuomittiin 1 vuoden 4 kuukauden ehdottomaan vankeuteen yksinhuoltajaäiti, joka oli pahoinpitelyillään pitänyt pelon vallassa kolmea lastaan (5-, 11- ja 13-vuotiaat). Rangaistusasteikon korottamisen jälkeen oletettava rangaistus olisi tänä päivänä 2,5 vuotta.¹¹⁹

Tapauksessa Rt 2010 s. 129 oli kyse puolisoon kohdistuneesta 2,5 vuotta kestäneestä piinasta, joka käsitti väkivaltaa ja puolisoon ja puolison isään kohdistuneita tappouhkauksia. Useissa tapauksissa väkivaltaa oli harjoitettu uhrin tyttären nähden. Tekojen seurauksena sekä puolison että hänen tyttärensä terveys, yhtä lailla fyysinen kuin psyykinenkin, oli järkkynyt. Tuomiona oli kaksi vuotta ehdotonta vankeutta. Rangaistusasteikon korottamisen jälkeen tuomio olisi todennäköisesti tänä päivänä ollut 3,5 vuotta ehdotonta vankeutta.¹²⁰ Tapauksessa Rt 2004 s. 844 tuomiona lukuisista puolisoon ja tyttären kohdistuneista pahoinpitelyistä (nyrkiniskuja ja potkuja, rikoksen kokonaistekoaika viisi vuotta) oli 2 vuotta 3 kuukautta vankeutta. Nykyisin tuomio olisi todennäköisesti 4 vuotta. Tapauksessa LB – 2007–158268 tuomio oli 2,5, vuotta vankeutta (uhrina entinen aviopuoliso ja yhteinen lapsi, tekotapana lyönnit ja potkut kasvoihin ja vartaloon, tappouhkaukset ja uhkaukset elävänä polttamisesta). Nykyisen lain perusteella tuomio vastaavasta teosta olisi todennäköisesti 4 vuotta vankeutta.¹²¹

117 Haugen – Efjestad 2019, s. 347.

118 Haugen – Efjestad 2019, s. 348.

119 Haugen – Efjestad 2019, s. 348.

120 Haugen – Efjestad 2019, s. 349.

121 Haugen – Efjestad 2019, s. 349.

4.1.3 Yhteenveto

Lähisuhdeväkivallan kriminalisointia on sovellettu Norjassa harvoin tapauksiin, joissa olisi ollut kysymys vain psyykkisestä väkivallasta. Tavanomaista on kuitenkin, että erityisesti rangaistuksen määräämisessä otetaan huomioon psyykkiset vaikutukset rikoksen uhuriin ja hänen läheisiinsä. Psyykinen alistussuhde vaikuttaa merkittävästi myös valintaan perusmuotoisen ja kvalifioitun rikoksen välillä. Myös perusmuotoisen tunnusmerkistön täytymisessä on merkitystä sillä, miten vakavana rikosta on uhrin terveyden näkökulmasta pidettävä.

Rangaistustaso on varsin ankara sekä lainsäädännössä että käytännössä. Perusmuotoisen teon enimmäisrangaistus on kuusi vuotta vankeutta ja törkeän tekemuodon 15 vuotta. Lainsäätäjä on enimmäisrangaistuksia korottamalla pyrkinyt määrätietoisesti siihen, että näistä rikoksista tuomittaisiin aiempaa ankarammin. Oikeuskirjallisuuden perusteella enimmäisrangaistusten nostamiset ovat vaikuttaneet tuomioihin, joskin aika maltillisesti. Näyttää siltä, että normaalisti asteikoista on käytössä enimmäisrangaistusten noston jälkeen selkeästi asteikon puolivälin alapuolelle, noin asteikon alimmalle neljännekselle, asettuva vyöhyke.

Tapauksissa on tuomittu myös tuntuvia vahingonkorvauksia, 60 000 norjan kruunusta 125 000 norjan kruunuun.¹²²

4.2 Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Tanskassa

Psyykinen väkivalta lähisuhteissa on säädetty Tanskan rikoslaisissa (straffelov) rangaistavaksi omana tunnusmerkistönään. Rikoslain 243 §¹²³ tuli voimaan 1.4.2019. Tunnusmerkistössä psyykinen väkivalta on määritelty seuraavasti: karkeasti toista alentava, halventava tai loukkaava teko. Rikosvastuu edellyttää tekojen toistuvuutta. Säännöksen taustalla on oletus psyykkisen väkivallan uhrin mielenterveyttä vakavasti uhkaavasta luonteesta. Tekojen tulee olla omiaan kohtuuttomasti hallitsemaan uhria. Rikoksen tekijäpiiri on määritelty väljemmin kuin Norjassa. Tekijänä voi olla tekijän talouteen kuuluva tai siihen läheisesti liittynyt henkilö. Myös jo päättynyt sanotunlainen suhde tekijän ja uhrin välillä

122 Korvauksista ks. Matningsdal 2021, s. 192–193. Norjan kruunun kurssi on suhteessa Euroon noin 10/1.

123 Straffelovon 243 §: Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden, og som gentagne gange over en periode udsætter den anden for groft nedværdigende, forulepende eller krænkende adfærd, der er egnet til utilbørligt at styre den anden, herunder ved udøvelse af negativ social kontrol, straffes for psykisk vold med bøde eller fængsel indtil 3 år.

on tunnusmerkistössä tarkoitettu lähisuhde. Tekijänä voi tulla kyseeseen puoliso, elämäkumppani, vanhempi tai lapsi. Myös esimerkiksi uhrin kotona säännöllisesti vieraileva setä tai eno voi olla tunnusmerkistössä tarkoitettu tekijä.¹²⁴

Säännöksen tulkinnanvaraisuus on johtanut siihen, ettei tunnusmerkistön soveltaminen ole johtanut ainakaan kahden ensimmäisen voimassaolovuoden aikana niihin tuloksiin, joita sillä tavoiteltiin.¹²⁵ Näyttövaikkeudet ovat näin ollen ilmeisiä. Monessa tapauksessa on käsillä sana sanaa vastaan -tilanne. Toisaalta pitäisi suojella uhria mutta samalla kunnioittaa rikoksesta epäillyn oikeuksia, joista keskeisin on syyttömyysolettama. Kaikissa tuomioon johtaneissa tapauksissa tekijänä oli mies ja uhrina nainen. Tämä on ongelma, koska lainsäätäjät tavoittelut sitä, että myös aikuisten lapsiin kohdistuva psyykkinen väkivalta tulisi rikosoikeudellisesti arvioitavaksi.¹²⁶ Ongelmana on lisäksi ilmeisen laaja piilorikollisuus. Säännöksen soveltaminen riippuu ratkaisevasti ilmoitusaktiivisuudesta.¹²⁷ Huomiota herättävä piirre on se, että valtaosassa tuomioon johtaneissa jutuissa (7/10) tekijä oli syylistynyt myös fyysiseen väkivaltaan tai muuhun vakavaan rikokseen.¹²⁸

Ainakaan lyhyellä aikajaksolla psyykkisen väkivallan rangaistavuus ei näyttäisi vaikuttaneen odotetulla tavalla. Yleispreventio perustuu keskeisesti luottamukseen siitä, että kontrollikoneisto kykenee soveltamaan rikossäännöksiä tehokkaasti. Jos laki ei toimi kansalaisten odottamalla tavalla, siitä voi tulla todella symbolista lainsäädäntöä ja lain vaikutus voi siten kääntyä sen tarkoitukseen nähden päinvastaiseksi. Voi olla niinkin, että ajan myötä tulkinnat vakiintuvat siinä määrin, että lain tehokas soveltaminen tulee mahdolliseksi. Keskeistä on lainsoveltajien tietämys psyykkisen väkivallan muodoista, mekanismeista ja vaikutuksista.¹²⁹

4.3 Psyykkisen väkivallan rangaistavuus Ruotsissa

Ruotsissa ei ole erillistä ja nimenomaista psyykkisen väkivallan kriminalisoivaa säännöstä. Rikosoikeudellinen suoja koostuu sen sijaan useista eri säännöksistä, jotka kattavat monia erilaisia tekemuotoja. Voimassa olevat säännökset muodostavat siten varsin kattavan suojan ja Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa arvioiva asiantuntijaryhmä katsoi sen olevan

124 Mølbak – Skovgård Jørgensen 2022, s. 330.

125 Mølbak – Skovgård Jørgensen 2022, s. 343.

126 Mølbak - Skovgård Jørgensen 2022, s. 342.

127 Mølbak - Skovgård Jørgensen 2022, s. 342.

128 Mølbak - Skovgård Jørgensen 2022, s. 341.

129 Mølbak - Skovgård Jørgensen 2022, s. 344–345.

riittävällä tasolla, erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan osalta.¹³⁰ Seuraavassa esitetään keskeisimmät Ruotsin rikoslain säännökset, jotka soveltuvat psyykkiseen väkivaltaan. Rikoslaisissa on näiden lisäksi myös muita rangaistussäännöksiä, jotka voisivat soveltua johonkin psyykkisen väkivallan määritelmän piiriin kuuluvaan tekoon, mutta niiden pääasiallinen tavoite on toinen. Tällaisia ovat lapsirauharikos (barnfridsbrott, 4 kapitel 3 §), laitton vainoaminen (olaga förföljelse brottsbalk, 4 kapitel 4b §) ja kunniasorto (hedersförtryck Br. 4 kapitel 4e §). Keskeisin yhdistävä tekijä näille kaikille rikossäännöksille on se, että ne kattavat sellaiset henkilöä vahingoittavat teot, jotka eivät edellytä fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa.¹³¹

Ruotsissa julkaistiin kesällä 2022 selvitys, jonka tarkoituksena oli analysoida voimassa olevan lainsäädännön tilaa ja antaa tarvittaessa ehdotus siitä, miten yksilön suojaa psyykkistä väkivaltaa vastaan voitaisiin edelleen vahvistaa.¹³² Selvityksen johtopäätös oli se, ettei nykyinen sääntely ja sen soveltaminen ota riittävästi huomioon uhrin haavoittuvuutta. Selvityksessä esitetään, että Ruotsin rikosoikeusjärjestelmää olisi vahvistettava psyykkisen väkivallan suojan osalta, ja tuodaan olennaisena seikkana esille se, että psyykkisessä väkivallassa tekijä kontrolloi uhria ja pitää häntä valtassaan. Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi halventavia huomautuksia, uhrin toiminnan kontrolloimista, sosiaalista eristämistä tai taloudellista väkivaltaa. Toisaalta selvityksessä myös todetaan, että lainsäädäntö jo nykyisellään kattaa monia psyykkisen väkivallan muotoja.¹³³ Selvityksessä kuitenkin ehdotetaan, että Ruotsin rikoslakiin lisättäisiin uusi, erityisesti psyykkistä väkivaltaa koskeva säännös. Kriminallisoinnilla olisi tarkoitus puuttua toistuviin ja halventaviin tekoihin, jotka ovat joko loukkaavia tai rajoittavat kohtuuttomasti uhrin toimintavapautta.¹³⁴

4.3.1 Törkeä rauhan rikkominen ja törkeä naisrauhan rikkominen

Ruotsin rikoslain 4 luvun 4 a §:ssä on säännökset törkeästä rauhan rikkomisesta (grov fridskränkning) ja törkeästä naisrauhan rikkomisesta (grov kvinnofridskränkning). Ensimmäisen momentin mukaan törkeästä rauhan rikkomisesta tuomitaan se, joka toistuvasti tekee

130 GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Sweden. Published on 21 January 2019, s. 44–45.

131 Muun muassa näitä rikostunnusmerkistöjä käsiteltiin Ruotsissa toteutetussa psyykkisen väkivallan rikosvastuuta koskevassa laajassa selvityksessä, Regeringskansliet. Justitiedepartementet. Straffansvar för psykiskt våld. Ds 2022:8.

132 Regeringskansliet 2022, s. 167.

133 Regeringskansliet 2022, s. 248.

134 Regeringskansliet 2022, s. 385.

eräitä säännöksessä mainittuja rikoksia läheistään tai entistä läheistään kohtaan. Säännöksessä tarkoitettuja rikoksia ovat 3 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, 4 luvun vapauteen ja rauhaan kohdistuvat rikokset, kunnianloukkauksirikokset (Br. 5 kapitel 1 ja 2 §), 6 luvun mukaiset seksuaalirikokset, 12 luvun vahingontekorikokset sekä lähestymiskiellon (1988:688) 24 §:n mukainen lähestymiskiellon rikkomisen. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että jokainen teosta muodostaa toistuvan henkilön integriteetin loukkaamiseen ja teot ovat omiaan vakavasti vahingoittamaan henkilön itsetuntoa.

Säännöksen toinen momentti koskee naisrauhan rikkomista ja sen tunnusmerkistö on muuten sama kuin 1 momentin mukaisen rauhan rikkomisen, mutta teon kohteena voi olla vain nainen ja tekijänä mies, joka elää tai on elänyt avioliitonomaisessa suhteessa uhrin kanssa. Tunnusmerkistö ei siten ole sukupuolineutraali, ja se on tältä osin poikkeuksellinen Ruotsin rikoslaissa.

Tunnusmerkistön mukainen teko koostuu useasta erillisestä rikoksesta. Vaatimuksena on, että usea rangaistava teko on tuomioistuimen harkittavana samanaikaisesti.¹³⁵ Kriminologian perusteena on, että muutoin olisi vaikea riittävästi huomioida sellaisen toistuvan ja järjestelmällisen väärinkäytöksen rangaistavuus, joka koostuu rikoksista, joista jokainen voi itsessään olla vähäinen tai jopa vähäpätöinen.¹³⁶

Rikossäännöksen soveltaminen edellyttää, että kyse on toistuvasta teosta. Rangaistussäännös on rakennettu siten, että jokainen sen käsittämä yksittäinen teko on säädetty erikseen rangaistavaksi, mutta tämän rangaistussäännöksen mukaan näitä tekoja tarkastellaan ja arvioidaan kokonaisuutena asiayhteydessään ja erityisellä kriteerillä, joka antaa teolle sen rauhaa häiritsevän luonteen.¹³⁷ Toistuvuus edellyttää aina useampaa kuin kahta tekoa. Mitä vakavammasta yksittäisestä teosta on kyse, sen vähemmän tekoja edellytetään.¹³⁸

Toistuvuuden lisäksi tunnusmerkistön mukaisuus edellyttää, että jokainen teko oli osa henkilön koskemattomuuden toistuvaa loukkaamista ja että teot olivat omiaan vakavasti vahingoittamaan henkilön itsetuntoa. Tekojen on lisäksi oltava ajallisesti samaan kokonaisuuteen kuuluvia eikä tekokokonaisuuteen voida tietenkään katsoa kuuluvaksi sellaisia tekoja, joista tekijää on jo aiemmin rangaistu (tai joita on aiemmin tutkittu). Yksittäisten tekojen välissä kulunut pitkä aika voi tarkoittaa, ettei on omiaan -kriteeri vakavasta henkilön itsetunnon vahingoittumisesta täyty.¹³⁹

135 Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 4:4 a, s. 2–3.

136 Jareborg – Friberg 2010, s. 52.

137 Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 4:4 a, s. 4.

138 Ibid. s. 6-7

139 Ibid. s. 6-7

Tekojen tulee kohdistua samaan henkilöön, joka on tekijän läheinen tai entinen läheinen. Silloin kun tekijä on mies ja uhri on nainen, jonka kanssa mies on tai on ollut naimisissa tai asuu tai on asunut avioliiton omaisessa suhteessa, soveltuu tilanteeseen 2 momentin mukainen törkeä naisrauhan rikkominen. Myös rauhan rikkomisessa läheisenä ja aiemmin läheisenä henkilönä pidetään ensisijaisesti henkilöä, jonka kanssa rikoksentekijä on tai on ollut naimisissa tai asuu tai on asunut yhdessä avioliiton omaisessa suhteessa. Tällöin ei kuitenkaan ole merkitystä tekijän sukupuolella eli rikoksentekijä voi olla nainen ja uhri mies tai henkilöt voivat olla myös samaa sukupuolta. Lähisuhteen määritelmä kattaa myös henkilöitä, jotka voivat olla rikoksentekijän läheisiä muulla perusteella, kuten äiti, isä, sisko, veli, lapsi, lapsipuoli sekä lapsi, jonka kanssa tekijä asuu tai on asunut.¹⁴⁰

Tunnusmerkistön mukaiset teot edellyttävät tekijän tahallisuutta niiden tosiseikkojen osalta, joihin arviointi perustuu. Tahallisuus ei edellytä, että tekijän tarkoituksena on aiheuttaa vammoja tai että teot olivat omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa tekojen kohteen itsetunnon. Tahallisuus ei myöskään edellytä, että tekijän tarkoituksena oli loukata uhria ja siten vahingoittaa tämän itsetuntoa.¹⁴¹

4.3.2 Laiton pakottaminen

Laittomasta pakottamisesta (olaga tvång) säädetään Ruotsin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä. Säännös käsittää yleisen määritelmän yksilön toimintavapauden suojalle.¹⁴² Rangaistavaksi säädetään toisen pakottaminen tekemään, sietämään tai jättämään tekemättä jotakin. Teon rangaistavuus edellyttää, että pakottamisessa käytetään väkivaltaa tai rikoksella uhkaamista. Väkivallalla tarkoitetaan joko pahoinpitelyä tai muuta henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa. Uhkaaminen millä tahansa rikoksella riittää, mutta uhkauksen on oltava sellainen, että siihen liittyy pakottamista.¹⁴³ Kolmantena pakottamisen muotona on syytteen nostamisella, rikosilmoituksen tekemisellä tai väärän lausunnon antamisella uhkaaminen. Laittomasta pakottamisesta on myös törkeä tekemuoto, mutta sen täytyminen edellyttää sellaista vakavaa väkivaltaa, aseiden käyttöä tai muuta vaarallisuutta, ettei sillä ole merkitystä psyykkisen väkivallan kriminalisoinnin kannalta.

140 Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 4:4 a, s. 3.

141 Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 4:4 a, s. 7.

142 Jareborg – Friberg 2010, s. 47.

143 Jareborg – Friberg 2010, s. 48.

4.3.3 Laiton uhkaus

Laittomassa uhkauksessa (olaga hot BrB 4:5) on kyse teosta, jossa toista henkilöä uhataan rikoksella tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan uhatulle henkilölle vakavaa pelkoa omasta tai toisen turvallisuuden, omaisuuden, vapauden tai rauhan puolesta.

4.3.4 Häirintä

Häirinnässä (ofredande BrB 4:7) on kyse sellaisista henkilön rauhaan liittyvistä teoista, joihin ei liity laitonta uhkaa tai kotirauhan rikkomista.¹⁴⁴ Säännöksen mukaan rangaistavaa on toisen henkilön fyysinen koskettaminen tai altistaminen häiritsevään yhteydenottamiseen tai muuhun piittaamattomaan käyttäytymiseen. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että teko on omiaan loukkaamaan uhrin rauhaa tuntuvasti.

Häiritsevällä yhteydenottamisella tarkoitetaan toistuvaa ja ei-toivottua yhteydenottamista. Yhteydenotot voivat määrästä, ajankohdasta ja tavasta riippuen häiritä henkilön yöunia, keskittymistä, työtä tai muuta toimintaa.¹⁴⁵ Muulla piittaamattomalla käyttäytymisellä tarkoitetaan toisen vakavaa pelottelua tai häiritsemistä esimerkiksi kovalla äänellä tai pyrotekniikalla tai alastoman henkilön kuvaamista siten, että hän huomaa sen tai jonkun kuvaaminen tungettelevalla tavalla. Myös hienovarainen kontaktinottaminen esimerkiksi seuraamalla tai oleskelemalla toisen kodin ulkopuolella voivat täyttää tunnusmerkistön.¹⁴⁶

4.4 Psykkisen väkivallan rangaistavuus Englannissa

4.4.1 Perustunnusmerkistö

Englannissa tuli 29.12.2015 voimaan uusi rikossäännös, jolla puututaan muun muassa psyykkiseen väkivaltaan läheissuhteissa. Kriminalisoinnin nimi *Controlling or coercive behaviour in an intimate or family relationship* (Section 76 of the Serious Crime Act 2015) tarkoittaa suomeksi kontrolloivaa tai pakottavaa käyttäytymistä läheis- ja perhesuhteissa. Kriminalisoinnin tarkoituksena on täyttää lainsäädännössä oleva aukko nimenomaan parisuhteen osapuolten ja perheenjäsenten välisessä kontrolloivassa ja pakottavassa käyttäytymisessä.¹⁴⁷ Maksimirangaistus on varsin ankara, sillä rikoksesta voidaan tuomita jopa 5 vuotta vankeutta.

144 Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 4:7 §, s. 1.

145 Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 4:7 §, s. 2.

146 Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 4:7 §, s. 2.

147 Home Office 2015, s. 2.

Kriminalisointi kattaa monia erilaisia väkivallan muotoja ja käyttäytymismalleja, joita yhdistää tietynlainen toistuva uhrin vapautta rajoittava ja häntä vakavasti vahingoittava käytös. Tekijän käyttäytymisen vuoksi uhri pelkää esimerkiksi väkivaltaa tai tällainen käytös vaikuttaa uhrin päivittäiseen elämään. Edellytyksenä on, että tekijä ja uhri ovat läheisessä suhteessa tekoaikana ja että tekijä on tietoinen tai hänen olisi pitänyt olla tietoinen käyttäytymisensä vakavista vaikutuksista uhriin.¹⁴⁸ Kriminalisoinnin on ajateltu muuttavan sitä näkökulmaa, josta parisuhdeväkivaltaa tarkastellaan ja tutkitaan ja miten sen uhreihin suhtaudutaan.¹⁴⁹ Lisäksi sen on katsottu edistävän parisuhdeväkivallan luonteen tunnistamista ja käsittelyä viranomaisissa siten, että yksittäisten tapausten sijaan väkivalta ymmärrettäisiin ajan kuluessa tapahtuvaksi menettelyksi.¹⁵⁰

Vakavia rikoksia koskevan lain 76 pykälän 1 momentin mukaan henkilö A syyllistyy rikokseen, jos

- a) A toistuvasti tai jatkuvasti käyttäytyy toista henkilöä B kohtaan kontrolloivasti tai pakottavasti ja
- b) A ja B ovat tämän menettelyn aikana henkilökohtaisessa suhteessa,
- c) menettelyllä on vakavia vaikutuksia B:hen, ja
- d) A tietää tai hänen tulisi tietää, että käyttäytymisellä on vakavia vaikutuksia / seurauksia B:hen.¹⁵¹

Säännöksen toisessa momentissa määritellään säännöksen tarkoittama henkilökohtainen suhde. Sen mukaan tällaisesta suhteesta on kyse, jos A on intiimissä ihmissuhteessa B:n kanssa, tai A ja B asuvat yhdessä ja ovat joko saman perheen jäseniä¹⁵² tai he ovat aiemmin olleet intiimissä ihmissuhteessa keskenään. Sen sijaan A ei syyllisty rikokseen, jos hän on vanhempainvastuussa B:stä ja B on alle 16-vuotias (3 momentti). Momentin 4 mukaan A:n teolla on vakavia seurauksia B:hen, jos se aiheuttaa B:lle vähintään kahtena kertana pelon siitä, että häntä kohtaan käytetään väkivaltaa. Lisäksi A:n käyttäytymisellä on vakavia seurauksia, jos se aiheuttaa B:lle vakavan huolen tai ahdistuksen, jolla on olennainen haitallinen vaikutus B:n tavanomaisiin päivittäisiin toimiin.

148 Home Office 2015, s. 2.

149 Wiener 2017, s. 501

150 Barlow ym. 2020, s. 161.

151 Tämä ei ole virallinen käännös, vaan kirjoittajien tekemä vapaa suomennos.

152 Perheenjäsenillä tarkoitetaan 76 pykälän 6 momentin mukaan a) nykyisiä tai entisiä aviopuolisoita, b) nykyisiä tai entisiä siviililiitossa olleita, c) perhelaissa tarkoitettuja sukulaisia, d) avioliiton solmimisesta sopineita, e) siviililiittoa koskevan sopimuksen solmineita, f) saman lapsen vanhempia ja g) henkilöitä, joilla on tai on ollut vanhempainvastuu samasta lapsesta.

Momentin 8 mukaan A voi puolustukseensa osoittaa, että A on näin menetellessään uskonut toimineensa B:n parhaan edun mukaisesti ja käyttäytyminen on ollut kaikissa olosuhteissa hyväksyttävää. Puolustus ei ole käytettävissä, jos A:n käyttäytyminen on aiheuttanut B:ssä pelkoa väkivallasta.

Englannin hallituksen syyttäjille julkaisemassa lähisuhdeväkivaltaa koskevassa oppaassa lähisuhdeväkivalta määritellään yksittäiseksi kontrolloivan, pakottavan tai uhkaavan käyttäytymisen, väkivallan tai pahoinpitelyn teoksi tai käyttäytymismalliksi, jossa osapuolet ovat 16-vuotiaita tai tätä vanhempia ja jotka ovat tai ovat aikaisemmin olleet keskenään parisuhteessa tai toistensa perheenjäseniä. Osapuolten sukupuolella tai seksuaalisella suuntautumisella ei ole merkitystä. Lähisuhdeväkivalta voi käsittää, mutta sitä ei ole rajoitettu seuraavanlaisiin pahoinpitelyn muotoihin: psykologinen / henkinen, seksuaalinen, taloudellinen ja emotionaalinen väkivalta.¹⁵³

Lähisuhdeväkivaltaa koskevan oppaan ohessa on annettu erillinen kontrolloivan tai pakottavan käyttäytymisen luonnetta, ominaispiirteitä ja syyttämistä koskeva opas. Sen mukaan *pakottavalla käyttäytymisellä* tarkoitetaan tekoa tai toimintamallia, joka on pahoinpitelyä, uhkaamista, nöyryyttämistä ja pelottelua tai muuta hyväksikäyttöä, ja jota käytetään uhrin vahingoittamiseksi, rankaisemiseksi tai pelottelemiseksi. *Kontrolloivalla käyttäytymisellä tarkoitetaan* tekoja, joiden tarkoituksena on henkilön tekeminen alistaiseksi ja/ tai riippuvaiseksi eristämällä heidät tuesta, hyväksikäyttämällä heidän voimavaransa ja kykynsä tekijän henkilökohtaisille päämäärille, riistämällä uhrilta hänen tarvitsemansa keinot itsenäisyyteen, vastustukseen ja pakenemiseen sekä sääntelemällä uhrin jokapäiväistä käyttäytymistä.¹⁵⁴

4.4.2 Soveltaminen käytännössä

Kontrolloivaa tai pakottavaa käyttäytymistä koskevan rikossäännöksen soveltamisesta tehdyn selvityksen mukaan poliisin tietojärjestelmään kirjattujen epäilyjen määrä on nousut tasaisesti säännöksen voimaantulon jälkeen. Rikosepäilyjä kirjattiin vuoden mittaisella tarkastelujaksolla 2016/17 yhteensä 4246 ja tämän jälkeisillä tarkastelujaksoilla seuraavasti: 9053 (2017/18), 17 616 (2018/19) ja 24 856 (2019/20).¹⁵⁵ Poliisin vuoden 2018/19 aikana kirjaamista rikoksista vain 6 % johti syytteeseen. Samana vuonna suurin osa

153 Domestic Abuse, Legal Guidance 2022.

154 Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship, Legal Guidance, 2017.

155 Home Office 2021, s. 9.

rikostutkinnoista päättyi näytön hankintaan liittyvien vaikeuksien perusteella: 51 % päättyi tällä perusteella silloin, kun uhri ei tukenut poliisin toimia ja 35 % päättyi, vaikka uhri tuki poliisin toimia.¹⁵⁶

Samassa kontrolloivan tai pakottavan käyttäytymisen soveltamista koskevassa selvityksessä tarkasteltiin myös nostettujen syytteiden määrää kahdesta eri tilastosta. Syyttäjätilaston mukaan syytteitä nostettiin tarkasteluvuonna 2018 yhteensä 960 kappaletta ja vuonna 2019 yhteensä 1208 kappaletta.¹⁵⁷ Nämä luvut tarkoittaisivat, että poliisin rekisteröimistä rikosepäilyistä 10 % (2017/18) ja 5 % (2019/20) ovat johtaneet syytteisiin. Oikeusministeriön tilastosta saa tarkempia tietoja muun muassa samana vuonna nostettujen syytteiden ja tuomittujen määrästä. Pakottavasta tai kontrolloivasta käyttäytymisestä päärikoksena nostettiin vuonna 2017 yhteensä 468 syytettä ja annettiin 235 tuomiota. Vuonna 2018 syytteitä nostettiin 526 ja tuomioita annettiin 308 ja vuonna 2019 nostettiin 584 syytettä ja annettiin 305 tuomiota.¹⁵⁸

Nostettujen syytteiden ja annettujen tuomioiden määrät olivat vähäisiä verrattuna poliisin rekisteröimiin rikosepäilyihin. Lisäksi poliisin rekisteröimien kontrolloivaa tai pakottavaa käyttäytymistä koskevien rikosepäilyjen määrää pidetään vähäisenä verrattuna muihin rikoksiin, jotka poliisin järjestelmässä on merkitty lähisuhdeväkivallaksi.¹⁵⁹ Tälle on esitetty useita eri syitä tutkimuskirjallisuudessa. Ensinnäkin on esitetty, ettei rikossäännöksen tarkoittamaa väkivaltaista käyttäytymismallia ole tunnustettu ja tällöin selkeätkin tunnusmerkistön mukaiset tapaukset on kirjattu ruumiinvamman käsittäväksi rikokseksi, mikäli niissä on käytetty sellaista henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa, josta on aiheutunut seuraus.¹⁶⁰

Toiseksi on esitetty, että ylipäänsä ei-fyysisen lähisuhdeväkivallan määrittelyn epäselvyys ja tämän kyseisen rikostunnusmerkistön avoin määritelmä johtavat siihen, että säännöksen soveltaminen jää yksittäisten poliisimiesten satunnaiseen harkintaan.¹⁶¹ Fyysinen väkivalta on helpommin tunnustettavissa rikokseksi, ja kontrolloiva tai pakottava käyttäytyminen nähdään lievempänä rikoksena kuin fyysinen väkivalta.¹⁶² Soveltamiskäytännössä on myös havaittu epäselvyyttä siitä, milloin yksittäistä väkivallantekoa (fyysistä tai

156 Lopuissa tapauksia joko epäiltyä ei voitu identifioida, tutkinta päättyi muulla perusteella tai esitutkinta oli vielä kesken, Home Office 2021, s. 12–13.

157 Home Office 2021, s. 13.

158 Home Office 2021, s. 13–14.

159 HomeOffice 2021, s. 10–11; Barlow ym. mukaan tämä vähäinen määrä verrattuna muihin lähisuhdeväkivaltaan liittyviin rikoksiin osoittaa, että se on sekä alikäytetty että alirekisteröity poliisissa, Barlow ym. 2020, s. 174.

160 Barlow ym. 2020, s. 169.

161 Brennan ym. 2018, s. 646–647.

162 Home Office 2021, s. 21.

seksuaalista) on pidettävä erillisenä rikoksena ja milloin se katsotaan osaksi kontrolloivaa tai pakottavaa käyttäytymistä.¹⁶³ Lisäksi todisteiden keräämisessä saatettiin keskittyä fyysisen väkivallan näyttämiseen, vaikka myös pakottava tai kontrolloiva käyttäytyminen tunnistettiin ja kirjattiin.¹⁶⁴

Kolmanneksi jo esitutkinnan aikana näytön hankintaan liittyvien vaikeuksien vuoksi lopetettujen tutkintojen määrään on katsottu vaikuttavan sen, että rikossäännöksen tarkoittaman loukkaavan käyttäytymismallin todistaminen edellyttää usein todistelua pitkällä aikavälillä tapahtuneista seikoista ja todistelua ei-fyysisestä väkivallasta, joka voi olla vaikeampaa ja hitaampaa kuin yksittäiseen tekoon liittyvän todistelun hankkiminen.¹⁶⁵ Lisäksi rikossäännöksen vaatimusta siitä, että menettelyllä tulee olla vakavia vaikutuksia sen kohteeseen, oletetaan lisäävän riittävän näytön keräämiseen liittyviä vaikeuksia.¹⁶⁶ Poliisin kouluttamista uudesta rikossäännöksestä pidetään tärkeänä, jotta viranomaiset ymmärtäisivät rikollisen käyttäytymisen luonteen ja vaikutuksen uhriin.¹⁶⁷ Koulutuksen merkitykseen kuitenkin suhtaudutaan varauksella, sillä poliisin peruskoulutuksessa keskitytään menettelyyn eikä sellaiseen laajempaan sosiaaliseen kontekstiin, mistä pakottavassa tai kontrolloivassa käyttäytymisessä on kyse.¹⁶⁸

Nostettujen syytteiden ja annettujen tuomioiden määrät ovat olleet vähäisiä. Syyte on jätetty useimmiten nostamatta riittämättömän näytön perusteella tai siitä syystä, että pakottavan tai kontrolloivan käyttäytymisen sijaan on syytetty muista rikoksista.¹⁶⁹

Säännöstä ja sen tarkoittamaa käyttäytymismallia on kritisoitu edellä mainitun yleisen epämääräisyyden ja tekotapojen päällekkäisyyden¹⁷⁰ lisäksi läheissuhteen määritelmän puutteista. Voimassa olevan lain mukaan osapuolet ovat lain tarkoittamassa lähisuhteessa,

163 McGorrey – McMahon 2019, s. 961.

164 Home Office 2021, s. 33.

165 Home Office 2021, s. 20; Wiener 2017, s. 512.

166 Home Office 2021, s. 20.

167 Kuitenkin koulutusta koskevan seurantatutkimuksen mukaan sen vaikutukset esimerkiksi kasvaneeseen pidätysten määrään loppuivat noin kahdeksan kuukautta koulutuksen päätyttyä, Brennan ym. 2021, s. 1164.

168 Walklate ym. 2018, s. 121

169 Tutkijat esittivät puutteeksi muun muassa sen, ettei ole riittävän selvää, mikä muodostaa riittävän näytön pakottavasta tai kontrolloivasta käyttäytymisestä erityisesti, kun fyysistä näyttöä ei aina ole saatavilla. Toiseksi rikossäännöksen tarkoittaman käyttäytymismallin tunnistaminen ja ymmärtäminen tulisi laajentaa muihinkin rikosoikeudellisen järjestelmän toimijoihin kuin poliisiin. Barlow ym. 2020, s. 171–172.

170 Fyysinen väkivalta voi olla osa pakottavaa ja kontrolloivaa käyttäytymistä tai se voi olla erikseen rangaistavaa yksittäisenä pahoinpitelytekona.

jos he tekojen aikana ovat parisuhteessa, asuvat yhdessä ja ovat saman perheen jäseniä tai asuvat yhdessä ja ovat aikaisemmin olleet parisuhteessa. Kritiikkiä ja huolta on esitetty siitä, että yhdessä tai erillään asuminen on asetettu parisuhteen päättymisen rajapisteeksi eikä tämän katsota täysin vastaavan todellisuutta.¹⁷¹ Mikäli osapuolet ovat parisuhteessa, sovelletaan yksilön vapautta rajoittavaan uhkaavaan ja kontrolloivaan käyttäytymiseen pakottavan tai kontrolloivan käyttäytymisen rangaistussäännöstä. Mikäli parisuhde on päättynyt ja henkilöt eivät enää asu yhdessä, sovelletaan vastaavaan käyttäytymiseen esimerkiksi vainoamisen tunnusmerkistöä.¹⁷²

Pakottavasta tai kontrolloivasta käyttäytymisestä tekijän päär rikoksena¹⁷³ tuomitaan pidempiä vankeusrangaistuksia kuin rikoksissa, joissa on kyse yksittäisestä teosta. Parisuhdeväkivaltaa ja muuta lähisuhdeväkivaltaa käsitellään tuomioistuimissa usein yksittäisinä tekoina. Esimerkiksi pakottavasta tai kontrolloivasta käyttäytymisestä tuomitaan keskimäärin pidempi rangaistus kuin vainoamisesta, pahoinpitelystä, josta aiheutuu vamma ja pahoinpitelystä, josta ei aiheudu vammaa. Pakottavasta tai kontrolloivasta käyttäytymisestä päär rikoksena tuomittiin keskimäärin seuraavan mittaisia rangaistuksia: 17,1 kuukautta (v. 2016), 17,0 kuukautta (v. 2017), 20,2 kuukautta (2018) ja 23,6 kuukautta (v. 2019). Suhteellisen pitkien vankeustuomioiden verrattuna edellä kuvattuihin muihin parisuhde- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviin rikoksiin esitetään johtuvan siitä, että tuomioistuimet tunnustavat rangaistavan menettelyn vakavuuden ja pitkäkestoiset haitat ja että poliisi ja syyttäjät ovat oppineet entistä paremmin hankkimaan ja osoittamaan vahvaa näyttöä. Toisaalta pidetään myös mahdollisena, erityisesti näytön hankintaan liittyvien haasteiden vuoksi, että vain kaikista vakavimmat rikokset etenevät tuomioistuimeen ja tuomioon, jolloin vakavuus näkyy myös tuomioissa.¹⁷⁴

171 Wiener 2020, s. 169.

172 Home Office 2021, s. 36.

173 Vastaajia on voitu syyttää ja tuomita useammasta rikoksesta. Päär rikoksella tarkoitetaan vakavinta rikosta.

174 Home Office 2021, s. 27–28.

4.5 Yhteenveto rangaistavasta menettelystä ja psyykkisen väkivallan määritelmistä

Maa ja rikosnimike	Seuraus	Henkilöpiiri	Tekotapa	Toistuvuus
SUOMI: Pahoinpitely	seurauksen aiheuttaminen (terveyden vahingoittaminen)	ei rajattua henkilöpiiriä	ei rajoitettu	yksittäinen teko, mutta voi olla myös toistuva
NORJA: Pahoinpitely lähisuhteessa	tekorikos eli seurauksesta riippumaton	määritellyssä lähisuhteessa, sisältäen omat vanhemmat	uhkaus, pakko, vapaudenriisto, väkivalta tai muu loukkaus	yksittäinen vakava teko tai toistuva teko
TANSKA: Psyykkinen väkivalta lähisuhteessa	on omiaan -kriteeri eli menettely tyypillisesti johtaa seuraukseen	laajasti määritellyssä lähisuhteessa, voi olla muukin kuin asuinkumppani tai perheenjäsen	ei rajoitettu, mutta olta- va karkeasti toista alen- tava, halventava tai louk- kaava teko	edellyttää toistu- vuutta
ENGLANTI / WALES: Pakottava tai kontrol- loiva käyttäytyminen	seurauksen aiheutta- minen (vakava vaikutus uhriin)	määritellyssä lähisuhteessa, ei sisällä entisiä puolisoita, jotka eivät asu enää yhdessä, eikä alle 16-vuotiaita, jos tekijä on huoltaja	ei rajoitettu, mutta pa- kottamisella tarkoitetaan pahoinpitelyn, uhkaami- sen, nöyryyttämisen, pel- lottelun tai muun hyväk- sikäytön mallia, jota käy- tetään uhrin vahingoitta- miseksi, rankaisemisek- si tai pelottelemiseksi. Kontrolluivaksi määri- tellään tekojen kokonai- suus, joka on tarkoitettu henkilön alistamiseksi ja / tai riippuvaiseksi teke- miseksi.	edellyttää toistu- vuutta
RUOTSI: Törkeä rauhan rikkomini- nen ja törkeä naisrau- han rikkominen	on omiaan -rakenne, osateot voivat olla myös seurausrikoksia	laajasti määritelty lähei- nen tai entinen läheinen / tekijänä mies ja uhri- na nainen, jotka ovat tai ovat olleet naimisissa tai asuvat tai ovat asuneet avioliiton omaisesti	tekotapana säännöksessä mainitun toisen tunnus- merkistön täyttävä teko (henkeen, terveyteen, vapautteen kohdistuvat ri- kokset, kunnianloukkaus, seksuaalirikokset, vahin- gonteot, lähestymiskiel- lon rikkominen)	edellyttää toistu- vuutta

5 Toimenpidesuosituksset

Selvityksen perusteella psyykinen väkivalta (terveyden vahingoittaminen ruumiillista väkivaltaa tekemättä) tulee Suomessa pahoinpitelynä rangaistavaksi äärimmäisen harvoin. Pulmana on ilmeisesti ensinnäkin psyykkisen väkivallan tunnistamisen vaikeus ja toiseksi se, että tunnusmerkistön toteutuminen (RL 21:5.1) edellyttää tältä osin seurauksen aiheuttamista. Teon ja seurauksen syy-yhteyden osoittaminen on vaativaa tilanteessa, jossa asianomistaja kärsii myös muista syistä kuin psyykkisestä väkivallasta johtuvista mielen-terveyden ongelmista. Psyykkisen väkivallan osuutta asianomistajan terveydentilaan on tutkittu lähinnä tapauksissa, joissa tekijä on loukannut asiaomistajaa fyysisesti tai laiminlyönyt asianomistajan hoivan ja huolenpidon. Näissäkin tapauksissa syyttämiskäytäntö ja tuomitsemiskäytäntö vaikuttaa epäyhtenäiseltä.

Vainoamisen tunnusmerkistö kattaa varsin hyvin tapaukset, joissa tekijä ja asianomistaja eivät asu yhdessä. Yhdessä asumiseenkin voi liittyä vainoamisrikkoksen tunnusmerkistön täyttäviä tekoja, esimerkiksi asianomistajan liikkumisen seuraamista seurantalaitteella. Ongelmana on kuitenkin se, ettei mikään rikostunnusmerkistö kata sellaisenaan pakottavaa kontrollia. Se voi ilmetä asianomistajan toimintavapauden moninaisena rajoittamisena. Tekijä voi kontrolloida asianomistajan käyttäytymistä muun muassa rajoittamalla hänen sosiaalisia suhteitaan, liikkumistaan, työssäkäyntiä, pukeutumista ja ulkonäköä. Näistä tekotavoista on tyyppiesimerkkejä edellä viittaamassamme Norjan ja Tanskan oikeuskäytännössä. Kysymys voi olla tilanteesta, jossa tekijä on ottanut uhrin sananmukaisesti valtaansa siinä määrin, että on perusteltua puhua pakottavasta kontrollista. Vainoamisen tunnusmerkistön soveltamisessa emme havainneet lainsäädäntömuutoksia vaativia ongelmia. Soveltamiskäytäntöä on mahdollista yhtenäistää KKO:n ennakkoratkaisuilla, jos alempien oikeusasteiden havaitaan soveltavan tunnusmerkistöä keskeisiltä osiltaan epäyhtenäisesti. Tutkimuksemme aikana emme havainneet, että oikeuskäytäntö olisi tunnusmerkistön keskeisten kriteerien soveltamisessa epäyhtenäistä.

Olemme päätyneet seuraavaan toimenpidesuositukseen. Rikoslakiin olisi perusteltua säätää uusi rikostunnusmerkistö: pakottava kontrolli. Sitä esiintyy tyyppillisesti lähisuhteissa. Tunnusmerkistön tulisi kattaa sekä nykyinen että aiempi lähisuhde, Norjan ja Tanskan tapaan. Emme kuitenkaan pidä perusteltuna rajata tunnusmerkistön soveltamisalaa vain lähisuhteisiin, koska pakottavaa kontrollia voi esiintyä myös lähisuhteiden ulkopuolella eikä lähisuhteen määrittely ole yksiselitteistä. Vainoamisrikkoksen tunnusmerkistön tapaan uhrin ei tarvitse aina olla teon varsinaisena kohteena, vaan esimerkiksi uhka tai väkivalta

voi kohdistua kolmanteen henkilöön, kuten uhrin lapseen.¹⁷⁵ Tekotapoina tulisi kyseen ulkomaisten mallien mukaisesti uhkaus, pakko, vapaudenriisto, väkivalta tai muu loukkaus. Seurausedellytyksestä tulisi luopua. Parhaana lähtökohtana pidämme Tanskan mallia, jossa rangaistavuuden edellytyksenä on se, että teko on omiaan kohtuuttomasti rajoittamaan asianomistajan itsemääräämisoikeutta. Tanskan mallista poiketen toisena keskeisenä tunnusmerkistökiteijänä voisi olla se, että kontrolli on omiaan aiheuttamaan uhrissa pelkoa tai ahdistusta. Säätely vastaisi on omiaan -kriteerin osalta vainoamisrikoksen tunnusmerkistöä. Tällöin oikeudellinen arviointi kohdistuisi tekijän tekoon, eikä uhrille aiheutuneeseen seuraukseen.¹⁷⁶ Tunnusmerkistön tarkempi muotoilu on jätettävä ministeriössä tehtävän lainvalmistelun varaan. Valmistelun pohjaksi olemme kuitenkin hahmotelleet alustavan ehdotuksen tunnusmerkistöksi.

“Pakottava kontrolli.

Joka oikeudettomasti toistuvasti uhkauksella, pakottamisella, vapaudenriistolla, väkivallalla tai muulla niihin verrattavalla loukkauksella kohtuuttomasti rajoittaa toisen itsemääräämisoikeutta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan teon kohteessa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava pakottavasta kontrollista sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Pakottavan kontrollin ja vainoamisen suhde on pohdittava lainvalmistelussa perusteellisesti. Sovelletaanko molempia tunnusmerkistöjä vai ainoastaan toista? Suojeltava oikeushyvä olisi kummassakin tunnusmerkistössä lähinnä vapaus, pakottavassa kontrollissa toki myös terveys. Jos kummassakin tunnusmerkistössä on omiaan -kriteerin sisältönä on pelko tai ahdistus, voi olla vaikeaa perustella tunnusmerkistöjen samanaikaista soveltamista.

Pakottava kontrolli voidaan jo nykyään ottaa huomioon arvioitaessa esimerkiksi hätävarjeluoikeuden ulottuvuutta. Tästä on kuvaavana esimerkkinä ennakkotapaus KKO 2020:88. Tapauksessa B oli pahoinpidellyt puolisoaan A:ta ja heidän kahta 9–10-vuotiasta lastaan sekä uhannut tappaa A:n. A oli tämän jälkeen lyönyt pitkäteräisellä veitsellä B:tä kahdesti selkään. Korkein oikeus korosti (ratkaisun kohta 25), että hätävarjeluoikeuden yksittäistapauksellisen tapahtumainkulun pohjalta tehtävässä arvioinnissa on perusteltua kiinnittää huomiota myös niihin olosuhteisiin, joissa pitkäkestoisen ja toistuvan perhe- ja

175 Tämän seikan on katsottu erilaisia kriminalisointien vertailussa olevan Skotlannissa omaksutun mallin vahvuus, Bettinson 2020, s. 205, Home Office 2021, s. 34.

176 Seurauksen aiheuttamisen vaatimus on katsottu yhdeksi Englannin lainsäädännön ongelmakohtaksi ja muutostarpeeksi, Home Office 2021, s. 37. Erilaisia kriminalisoinnin malleja koskevassa vertailussa katsottiin olevan helpommin näytettävissä toteen, kun todistelussa keskitytään itse tekoon, Bettinson 2020, s. 206.

lähisuhdeväkivallan kohteena aiemmin ollut vastaaja on toiminut. Korkein oikeus katsoi, että rikoslain 4 luvun 4 §:n edellytysten täyttymistä arvioitaessa puolustautujan aikaisemmat lähisuhdeväkivaltakokemukset voivat vaikuttaa siihen, milloin puolustustulon voidaan katsoa olevan tarpeellinen ja mitä puolustautujalta voidaan kulloinkin kohtuudella edellyttää. Tekijä tuomittiin tapauksessa hätävarjelun liioitteluna tehdystä tapon yrityksestä ehdottomaan vankeusrangaistukseen (2 vuotta 3 kuukautta), mutta sittemmin tasavallan presidentti muutti armahduspäätöksellään rangaistuksen ehdolliseksi. Kyseessä on äänestysratkaisu. Kaksi oikeusneuvosta olisi esittelijän tavoin tuominnut tekijän hätävarjelun liioitteluna tehdystä surman yrityksestä 1 vuoden 3 kuukauden mittaiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Pakottavan kontrollin kriminalisointiin psyykkisen väkivallan rikosnimikkeellä saattaa kansainvälisten kokemusten perusteella liittyä ongelmia. Tekijä voi pyrkiä väittämään, että psyykinen väkivalta on ollut molemminpuolista. Jos rangaistavaksi säädetään pakottava kontrolli, tällaisten väitteiden menestymisen mahdollisuus on pienempi kuin säädetäessä rangaistavaksi psyykinen väkivalta sellaisenaan. Rikoslain 21 luvun 5 §:n tekotapa "terveyden vahingoittaminen ruumiillista väkivaltaa tekemättä" voisi jäädä nykyiseen muotoonsa. Sille olisi käyttöä esimerkiksi tapauksissa, joissa huoltaja laiminlyö lapsen terveydestä ja hoivasta huolehtimisen. Näissä tapauksissa rikosvastuu jää kuitenkin analyysimme perusteella toteuttamatta yleensä siksi, ettei syyttäjällä pysty osoittamaan huoltajan toimineen tahallisesti. Pakottavan kontrollin lisääminen tähän tunnusmerkistöön ei ole perusteltua, jos tarkoituksena on säätää rangaistavaksi nimenomaan tilanne, jossa tekijä ottaa asianomistajan valtaansa kontrolloimalla häntä kohtuuttomasti ilman, että tapaukseen liittyy lääketieteellisesti todennettavissa olevaa terveyden konkreettista vahingoittumista.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

- Barlow, Charlotte – Kelly, Johnson – Walklate, Sandra – Humphreys, Les, Putting Coercive Control into Practice: problems and possibilities. *British Journal of Criminology*, vol. 60 (1) 2020, pp. 160–179.
- Bettinson, Vanessa, A Comparative Evaluation of Offences: Criminalising Abusive Behaviour in England, Wales, Scotland, Ireland and Tasmania, s. 197–217 teoksessa McMahon, Marilyn – McGorrey, Paul (eds.), *Criminalising Coercive Control. Family Violence and the Criminal Law*. Springer 2020.
- Brennan, Iain R. – Burton, Victoria – Gormally, Sinéad – O’Leary, Nicola, Service Provider Difficulties in Operationalizing Coercive Control. *Violence Against Women* 2019, Vol 25(6), pp. 635–653.
- Brennan, Iain – Myhill, Andy – Tagliaferri, Giulia – Tapley, Jacki, Policing a new domestic abuse crime: effects of force-wide training on arrests for coercive control. *Policing and Society*, 31:10 (2021), pp. 1153–1167.
- Haugen, Finn – Efstestad, Jon Svedrup, *Sattrafferett. Håndbok*, Cappelen Damm 2019.
- Häkkänen-Nyholm, Helinä – Salo, Verna, Miten vainoamisesta tuomitaan: oikeuskäytäntö Suomessa vuosina 2015–2016. *Defensor Legis* 3/2019 s. 296–308.
- Jareborg, Nils – Friberg, Sandra 2010, *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*. Iustus Förlag AB. Uppsala 2010.
- Johansson Stefan – Trost, Hedvig – Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken. En kommentar. Del I* (1–12 kap.) *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2021.
- Karkkulainen, Jussi, Tahallisuuden alaraja vainoamisrikoksessa. *Edilex* 2022/22, 14.6.2022. [<https://www.edilex.fi/artikkelit/27327>]
- Kimpimäki, Minna, Positiiviset ihmisoikeusvelvoitteet, lähisuhdeväkivalta ja rikosoikeus. *Lakimies* 3–4/2020 s. 324–347.
- Lernestedt, Claes, *Kriminalisering - Problem och principer*. Iustus förlag, Uppsala 2003.
- Matikkala, Jussi: Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, s. 203–302 teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, *Keskeiset rikokset*. Edita Publishing Oy, Keuruu 2018.
- Matnigsdal, Magnus, *Norsk spesiell strafferett*. Fagbokforlaget. 2021.
- McGorrey, Paul – McMahon, Marilyn, Criminalising “the worst” part: operationalising the offence of coercive control in England and Wales, [2019] (11) *Criminal Law Review*, s. 957–965.
- McGorrey, Paul – McMahon, Marilyn, Criminalising Psychological Violence in Europe: (Non-) Compliance with Article 33 of the Istanbul Convention. *European Law Review*, N:o 2, 2021, pp. 211–227.

- Melander, Sakari, *Kriminalisointiteoria: Rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja, N:o 288. Suomalainen lakimiesyhdistys 2008.
- Mølbak, Mie – Jørgensen, Caroline Skovgård, *Psykisk vold inden for lovens rommer- muligheder og begrænsninger I rettliggørelsen av psykisk vold*. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2/2022, s. 328–347.
- Mäenpää Pia, *Vainoamisen ensimmäiset vuodet kriminalisoituna tekona Suomessa – oikeuskäytännön valossa*, s. 58–79, teoksessa Laitinen, Merja – Kinnunen, Jaana – Hannus, Riitta (toim.), *Varjosta valoon: eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja 41, 2017.
- Pirjatanniemi, Elina. *Om sex, samtycke och mänskliga rättigheter*, Tidsskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 2021 s. 308–332.
- Saether, Knut Erik, *Høyesterett og straffeloven 1902 § 2019 (mishandling I naere relasjoner)*. [<https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Høyesterett-og-straffeloven-1902-219-av-Knut-Erik-Sæther.pdf>]
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, *Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi*. 2. Uudistettu painos. Talentum. Helsinki 2013.
- Törnqvist, Laura, *Vainoaminen oikeuskäytännössä*, s. 443–469, teoksessa Lahti, Raimo – Konttinen-Di Nardo, Essi (toim.), *Kirjoituksia modernista rikosoikeudesta*. Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Helsingin hovioikeus 2017.
- Walklate, Sandra – Fitz-Gibbon, Kate – McCulloch, Jude, *Is more law the answer? Seeking justice for victims of intimate partner violence through the reform of legal categories*. *Criminology Criminal Justice* 2018 Vol. 18(1) pp 115–131.
- Wiener, Cassandra, *From Social Construct to Legal Innovation: The Offence of Controlling or Coercive Behaviour in England and Wales*, s. 159–175, teoksessa McMahon, Marilyn – McGorrey, Paul (eds.), *Criminalising Coercive Control. Family Violence and the Criminal Law*. Springer 2020.
- Wiener, Cassandra, *Seeing what is “invisible in plain sight”: Policing coercive control*. *The Howard Journal* Vol 56 No 4. December 2017, pp. 500–515.

Virallislähteet

- CETS (2011) No. 210, Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. /
- Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship, Legal Guidance, Reviewed 30 June 2017. [<https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/controlling-or-coercive-behaviour-intimate-or-family-relationship>].
- Council of Europe Treaty Series - No. 210, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence Istanbul, 11.V.2011.

- Domestic Abuse, Legal Guidance 05 December 2002: Updated 5 December 2022 [<https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/domestic-abuse>].
- GREVIO (2019), Baseline Evaluation Report Finland, GREVIO/Inf(2019)9.
- GREVIO (2019), Baseline Evaluation Report Sweden, GREVIO/Inf(2018)15.
- HE 155/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta.
- HE 19/2013 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.
- Home Office, Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship. Statutory Guidance Framework (2015). [<https://www.gov.uk/government/publications/statutory-guidance-framework-controlling-or-coercive-behaviour-in-an-intimate-or-family-relationship>]
- Home Office, Review of the Controlling or Coercive Behaviour Offence (2021). [<https://www.gov.uk/government/publications/review-of-the-controlling-or-coercive-behaviour-offence>]
- Justitiedepartementet, Straffansvar för psykiskt våld. Regeringskansliet Ds 2022:18.
- LaVM 11/2013 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 19/2013 vp) laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.
- Oikeusministeriö, Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma vuosille 2020–2023. Oikeusministeriön julkaisuja 2020:15.
- Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpäperi 1/2020.

Oikeustapaukset

Käräjäoikeudet

- Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus 10.6.2021 R 21/90
- Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus 20.1.2022 R 21/1395
- Etelä-Savon käräjäoikeus 20.5.2021 R 20/80
- Etelä-Savon käräjäoikeus 29.1.2020 R 19/1294
- Etelä-Savon käräjäoikeus 5.1.2022 R 21/892
- Etelä-Savon käräjäoikeus 9.12.2020 R 20/634
- Helsingin käräjäoikeus 2.10.2020 R 18/3923
- Helsingin käräjäoikeus 5.2.2020 R 19/4580
- Helsingin käräjäoikeus 16.10.2020 R 20/3008
- Helsingin käräjäoikeus 17.3.2020 R 20/26
- Helsingin käräjäoikeus 26.8.2020 R 19/8658
- Helsingin käräjäoikeus 28.1.2020 R 19/9415
- Helsingin käräjäoikeus 31.12.2020 R 19/5660

Hyvinkään kärjäoikeus 5.6.2018 R 18/60/707
 Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 17.10.2021 R 19/4741
 Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 17.6.2020 R 20/499
 Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 18.11.2020 R 20/1487
 Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 8.2.2021 R 20/3822
 Kanta-Hämeen kärjäoikeus 3.11.2021 R 21/929
 Kainuun kärjäoikeus 23.11.2021 R 21/612
 Keski-Suomen kärjäoikeus 8.9.2021 R 21/1245
 Kymenlaakson kärjäoikeus 18.9.2020 R 20/423
 Kymenlaakson kärjäoikeus 29.12.2021 R 21/1021
 Kymenlaakson kärjäoikeus 8.10.2020 R 20/1161
 Kymenlaakson kärjäoikeus 15.3.2022 R 21/1822
 Lapin kärjäoikeus 21.1.2020 R 18/451
 Lapin kärjäoikeus 22.3.2019 R 18/859
 Lapin kärjäoikeus 13.2.2020 R 19/1527
 Lapin kärjäoikeus 23.3.2020 R 19/1919
 Lapin kärjäoikeus 28.2.2020 R 19/2081
 Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 10.2.2022 R 20/3897
 Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 14.2.2020 R 19/3517
 Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 24.1. R 19/1285
 Oulun kärjäoikeus 1.9.2020 R 19/3407
 Oulun kärjäoikeus 13.4.2021 R 20/1255
 Oulun kärjäoikeus 3.3.2021 R 20/1289
 Oulun kärjäoikeus 8.1.2021 R 20/2902
 Oulun kärjäoikeus 12.5.2021 R 20/3961
 Oulun kärjäoikeus 2.12.2020 R 20/3375
 Pirkanmaan kärjäoikeus 31.1.2020 R 20/767
 Pirkanmaan kärjäoikeus 10.2.2020 R 19/6743
 Pirkanmaan kärjäoikeus 31.1.2020 RL 20/707
 Pirkanmaan kärjäoikeus 11.3.2020 R 20/1262
 Pirkanmaan kärjäoikeus 12.3.2021 R 20/6756
 Pirkanmaan kärjäoikeus 9.3.2021 R 20/6776.
 Pirkanmaan kärjäoikeus 6.10.2020 R 20/135992
 Pirkanmaan kärjäoikeus 9.3.2022 R 21/5931
 Pirkanmaa kärjäoikeus 8.2.2022 R 21/2520
 Pohjanmaan kärjäoikeus 11.11.2021 R 21/989
 Pohjanmaan kärjäoikeus 22.3.2022 R 21/1661
 Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 16.3.2020 R 19/1517
 Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 7.1.2020 R 19/228
 Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 6.7.2020 R 20/207
 Pohjois-Savon kärjäoikeus 20.8.2021 R 19/2771

Pohjois-Savon käräjäoikeus 25.6.2020 R 20/1244
Pohjois-Savon käräjäoikeus 15.6. 2021 R 20/2924
Pohjois-Savon käräjäoikeus 13.12.2021 R 21/1946
Pohjois-Savon käräjäoikeus 24.11.2021 R 21/2185
Pohjois-Savon käräjäoikeus 3.8.2022 R 21/882
Päijät-Hämeen käräjäoikeus 27.8.2020 R 19/1705
Päijät-Hämeen käräjäoikeus 19.10.2020 R 20/35
Päijät-Hämeen käräjäoikeus 23.2.2021 R 21/12
Satakunnan käräjäoikeus 28.2.2020 R 20/393
Satakunnan käräjäoikeus 30.9.2020 R 20/1518
Satakunnan käräjäoikeus 22.4.2022 R 22/123
Varsinais-Suomen käräjäoikeus 8.1.2021 R 20/812
Varsinais-Suomen käräjäoikeus 14.2.2022 R 21/3008

Syyttäjänvirastot ja -alueet

Salpausselän syyttäjänvirasto 28.3.2018 R 17/9233
Salpausselän syyttäjänvirasto 27.11.2018 R 18/9487
Salpausselän syyttäjänvirasto 27.11.2018 R 18/3545
Pohjois-Suomen syyttäjäalue 21.4.2020 R 19/1251
Oulun syyttäjänvirasto 20.10.2017 R 17/3194
Oulun syyttäjänvirasto 30.5.2017 SO17/2116
Länsi-Suomen syyttäjäalue 13.2.2021 R 20/13448
Itä-Suomen syyttäjänvirasto 2.7.2018 R 18/2685/648
Itä-Suomen syyttäjäalue 11.11.2020 R 20/14728
Itä-Suomen syyttäjäalue 11.10.2021 R 21/3629

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-675-0 (PDF)